

Natuur als erfgoed

agrarisch natuurbeheer als venster op verbreding

multifunctioneel

Natuur als erfgoed

agrarisch natuurbeheer als venster op verbreding

Natuur als erfgoed – met deze titel geven we de nauwe relatie weer die er ‘van nature’ bestaat tussen landbouw en natuur. Boeren die hun erf en hun bedrijfsvoering hebben ingericht op natuurbeheer; natuur die mede dankzij hun activiteiten toegankelijk en toekomstbestendig blijft voor mens en dier. En die de beheerders ervan inspireert om meer te doen met ‘hun’ gebied.

Vroeger: functionele eenheid

Natuur, landbouw en samenleving vormden eeuwenlang een functionele eenheid. Boeren bepaalden in grote mate het traditionele cultuurlandschap van Nederland. Met voedsel en melk voor de burger. Maar ook met houtwallen als veekering of als ‘geriefhout’, waterpoelen om het vee te drenken en wandelpaden waarlangs men ter kerke ging ... In de jaren van wederopbouw, rond de jaren vijftig van de vorige eeuw, veranderde dit. Mechanisatie, schaalvergroting en verandering van richting in economie en maatschappij drukten de boer terug naar zijn akker, dwongen hem tot meer en meer productie en deden tal van dier- en plantensoorten de das om, in die zin dat de populatie slonk. Natuur werd voor ‘tevrede’ of ‘rijken!’ Daarmee gepaard ging de claim op natuurbehoud en natuurbescherming naar natuurorganisaties of overheidsinstaties.

Nu: leefbaar en te beleven platteland

Inmiddels is sprake van een kentering. De consument, maatschappelijke organisaties en in toenemende mate de politiek kiezen steeds vaker voor duurzaamheid. Daarin spelen begrippen als natuurbeleving, gezondheid en welzijn, ook dat van dieren, een belangrijke rol. De agrarisch ondernemer wordt steeds vaker gezien als het aanspreekpunt voor het cultuurlandschap van Nederland, waarvan grote delen al in zijn bezit zijn en andere onder zijn beheer worden gebracht. Ook natuurorganisaties zien in dat de boer zowel de kennis als de middelen heeft om landschapsbeheer vorm te geven. Door contracten en verschillende pakketten (met resultaatverplichting) kunnen ze hen efficiënt en effectief inzetten in de praktijk en zelf als toetsende toezichhouder optreden. Subsidies zijn dan ook bedoeld om de ondernemer die (agrarisch) natuurbeheer voor zijn rekening neemt tegemoet te komen. En dienen als prikkel om hem te laten nadenken hoe natuur en landbouw weer een nieuwe organische en vooral dynamische eenheid vormen. Organisaties als Natuurmonumenten, Stichting Vrienden van het Platteland en Natuurlijk Platteland Nederland nemen hierin het voortouw. Voor een leefbaar platteland, waar te leven en wat te beleven valt. Met terugkeer van biodiversiteit en burgeractiviteit.

Zicht op de markt

De ondernemers in deze brochure laten zien dat natuurbeheer meer is dan alleen het wegzetten van verschillende pakketten. Ze grepen hun beheerderstaak aan om nieuwe bedrijfsactiviteiten te ontplooien. En zorgden daarmee voor duurzaamheid van de omgeving én hun onderneming. Door het raam van natuurbeheer, kregen ze zicht op de markt. Ze gaan allianties aan met anderen om het gebied rond hun bedrijf te beheren, te exploiteren en te doen herleven. Voor anderen en voor zichzelf. Door nieuwe activiteiten te ontwikkelen of uit te bouwen, zoals recreatie, zorg, huisverkoop en educatie. Met als meerwaarde: de ‘rust en ruimte’ van het landschap daar omheen. Langzaam naar zeker kruipt de boer weer uit de marge en wordt een vitaal instrument in openstelling en onderhoud van natuur, waarin hij ons laat meedelen. Met eerlijke producten en oog voor evenwicht!

Ter inspiratie en navolging doen zij hier ‘het hekje’ voor u open ...

Abco de Buck, Gerard Migchels en Andries Visser
Wageningen UR, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, Lelystad, juni 2007

zie ik breede rivieren

Op adem komen in het land van de vroege aardappels

traag door oneindig

'Idealisme is mooi, maar de schoorsteen moet ook roken.'

Hij droomde ervan sportinstructeur worden, maar werd uiteindelijk boer. Nu is hij voornamelijk campingbaas, boekhouder en bestuurder. Hans van Nieuwenhuijzen runt, samen met vrouw Nan, zoon Mart, diens vrouw Jackelien, en dochter Jackie natuurcamping De Kruyfenburg in Poortvliet. Wat ooit begon als bijzaak, is sinds een jaar of vier uitgegroeid tot een stukje 'core business': voorafte voor gasten uit Nederland en België. Dankzij de creatie van een stuk natuur.

De Kruyfenburg wordt gezien als voorbeeldbedrijf. En dat betekent regelmatig bezoeken van gemeente en provincie, maar ook van Tweede Kamerfracties en zelfs Brusselse delegaties. Waarom? Omdat de onderneming ontstond als gevolg van een door de provincie Zeeland uitgeschreven pilot. In 1996 kondigde zij via een artikel in de krant aan dat er in Zeeland zeventien landschapscampings van zo'n 60 eenheden in een agrarische setting konden worden gerealiseerd. Op Tholen mocht er ook één komen, en ondernemers werden van harte uitgenodigd deze uitdaging aan te nemen.

Uit de klei getrokken

Het werd een keerpunt in de geschiedenis van eigendomsboerderij Kruyfenburg, waar het gezin Van Nieuwenhuijzen alweer de vijfde generatie bewoners is. En waar alkerbouw (aerfing) de enige bron van inkomsten vormde, dankzij de heil van suikerbieten, tarwe, gerst, vlas en aardappels. Tholen wordt wel het land van de vroege aardappels genoemd', zegt Van Nieuwenhuijzen. 'En dat komt vooral door de specifieke klei en lichte zavelgrond die kenmerkend is voor dit eiland. Die is zachter, waardoor alles eerder de grond in kan. Maar het eiland leest ook zijn beperkingen. Het zoutwaterpeil is laag, het grondwater is te hoog, waardoor gemakkelijker zoutschade aan de gewassen kan ontstaan. Het was dus soms lastig boeren, of vroeg om dure investeringen in beregeningsinstallaties en andere vormen van mechanisatie. Ik had al stiel door dat we met onze 45 hectare op de lange duur niet zouden uitkomen. We moesten of groter of een tweede tek ontg'. Aanvankelijk werd dat een jaarrond-welvoelt op hydrocultuur van zo'n 20 hectare. Maar door moedige concurrentie uit het buitenland daalde dit met verlies. Het was wel het moment waarop Van Nieuwenhuijzen nadacht over de mogelijkheden die het landschap hem bood ...

Tenten en asperges

De oprichting van het Ichtierland is nauw verweven met de geschiedenis ervan: na de vele her- en nuver-kawelingen van 1956 ontbond het specifieke open landschap: grote percelen en relatief kleine bedrijven, van elkaar gescheiden door de vele hoofd- en slaperdijken. Ze dateren soms nog uit de Late Middeleeuwen, maar hebben de Watersrooeping niet kunnen voorkomen. 'Tholen is omringd door de Ouderschelde, en wordt wel wordt gezien als achterkant van de Randstad en voorkant van Zeeland', aldus Van Nieuwenhuijzen. 'Dat trekt geen massatoerisme, maar maakt het eiland juist uitermate geschikt voor de rust- en ruimteloze. En daarin zag de gemeente een kans. Zo kreeg Tholen een tiental campings en vier jachthavens. En zo besloten ook wij te starten met een minicamping. Acht jaar lang hebben we dat gedaan, in combinatie met groene asperge-tee. En toen kwam het bewaakte krantenartikel en hebben we de keuze gemaakt om het mer definitief om te gooien naar natuurbedrijf'.

Voor gek verklaard

De Van Nieuwenhuijzen dienden een plan in om een landschapscamping in te richten, conform de door de provincie gestelde eisen. 'We moesten per eenheid 750 vierkante meter natuur creëren', aldus Van Nieuwenhuijzen. 'Op het complete gebied kwam vervolgens voorgegeven een natuurbestemming.' Zijn collega's verklaarden me voor gek: we gaat er roze goue agrarische grond omzetten in bomen, poelen en bosschages! Maar wij zagen kansen, en ook waardevermeerdering van de grond door de investeringen die we juist in deze omgeving gingen doen. Een omgeving die aantrekkelijk is voor vogelaars, duikers, wandelaars en fietsers. Nás karaoke of disco. Ons product is ruimte en rust in een cultuur-historische setting. We hebben geprobeerd de situatie van vóór 1953 terug te creëren. Met een hoogtamboengraand, een vliet en kreken waar de paarden drinken, kleinevelden, struiveldjes en zelfs een heuvel om de andere polder in te kunnen kijken! Het natuurgebied bestreft inmiddels zo'n 5,5 hectare, terwijl de camping 75 plaatsen lelt, met een geplande groei naar 85. De boerderij bleef intact, maar het voormalig knechtshuis werd woonhuis, en kwam een nieuwe schuur, een hele baden toilet en douche-unit, een gastenhuizen, een Eetruil, een bar, een terras en een gazon. Ook legde Van Nieuwenhuijzen een vinder en een kruidentuin aan. Een operatie die bij elkaar zo'n vier jaar tijd en wel 350.000 euro kostte. Alles 'uit eigen zak' betaald.

Muzen tellen

Maar voordat Van Nieuwenhuijzen zijn gasten kon ontvangen, kreeg hij tal van anderen over de vloer: ambtenaren, landschapsarchitecten, onderzoeks bureaus. Er mocht archeologisch onderzoek worden gedaan, met bodemonsters tot wel vier meter diep. Er kwam een vogelrichtlijn, waar een onderzoek van een jaar aan vooraf ging, er waren ontgrondingsprocedures en ook diende zich iemand aan als muzenleider, om de habitat in kaart te brengen als wel of niet geschikt voor roediploortoren. 'Er kwam geen eind aan', zucht Van Nieuwenhuijzen. 'Op een gegeven moment heb ik gezegd: sluur maar een peloton ME, maar ik ga nu gaant! Soms stultte je ook op spanningen tussen de verschillende regelgevers. We hadden te maken met gemeente, provincie, het landschapsbeheer Zeeland, de Stichting Zeeuwse Landschap, de waterschappen en de ANWB. Ik heb daarin geen tegenwerking ervaren, maar wel onvredeheid. In al die jaren heb ik van het standpunt uitgegaan dat ik toch de deskundige was die als eerste de kastanje uit het vuur moest halen. Het betekende iedere dag belen en een roediploortoren shop!'

PR voor de sector

Ondernemen is vooruitzichten, vindt Van Nieuwenhuijzen. 'Je moet nooit inzetten op de trend van het moment. Want als je vervolgens binnen zijn, is de trend al achterhaald. Natuur en milieu zijn een hot item, maar je moet niet overdrijven. Natuur is geen park met een hek eromheen, maar juist iets wat je in combinatie met het dagelijkse bestaan tot waarde moet brengen.' De combinatie van natuurcamping en boerenbedrijf is ook je voor de agrarische sector. Het trekt de kans om af te rekenen met het stigma dat we wendende eigenheimers zijn, met een grote sigaar en grote gieren! En we krijgen de gelegenheid om uit te leggen dat aardappels niet aan bomen groeien! Prachtig toch?'

Type bedrijf

Familiebedrijf met agrarische natuurcamping: 8 ha eenheden, 5,7 ha natuur en 75 ha landbouw.

Bedrijfskaken

Recreatie, toerisme en landbouw, horeca en fietslandbouw, medicinale en culinaire kruidentee.

Natuurbeheer omdat ...

'Ik ben een echte natuurfreak en voel me verbonden met dit gebied. De keuze voor natuur betekende duurzaamheid garanderen, ook voor de kinderen. Daar naast kan je een meerwaarde geven aan het eiland en aan de middenland die hier woont. In het vergezeten van de leefbaarheid neem je de kleine kernter mee. Als de bakker aan mij vraagt of mijn camping eet al, verteldt hij daar laterlijk ook zijn brood mee. En via de natuur de consument laten kennismaken met de herkomst van hun voedsel is belangrijk voor het aanbrengen van veranderingen die we leef je'.

Knoppen!

Op de omschakeling naar recreatiebedrijf heb je te maken met een gecompliceerd vergunningensysteem: van de aanpakmogelijkheid moet je een groenevaker (Bergen) uitgeleend hebben, maar de milieu & hygiënevergaring moet en globale, strakke vloer (Bergen) vullen, dat het metaar. Ook de habitatvergoeding en de ontbrekende vergunning hermitiseren niet. Er zou één lakel moeten komen voor agrarische natuur tot waarde willen brengen. Daar kun je dan alle informatie over procedu-res, legesdringheden en waar je leges aanloopt bundelen. En dat kan dan weer aanleiding zijn om centraal tot oplossingen te komen.

Tips

- Weet wat je wilt en neem de tijd: van plan tot uitvoer en rendabiliteit kost vijf jaar!
- Werk aan een goed netwerk en weet welke belangen liggen.
- Als je natuur creëert, denk dan dat je de moet openstellen voor een groter publiek.
- Blijf eigen baas en zorg dat je zo veel mogelijk in eigen beheer kunt doen.

Landschapscamping De Kruyfenburg/fam. Van Nieuwenhuijzen
Kruyfenburgweg 4
4693 RC POORTVLIET
(0166) 612 403
kruyfenburg@tinet.nl
www.kruyfenburg.nl

De loketfunctie van de landbouw

riften ondenkbaar

‘Voedselproductie en natuur zijn een twee-eenheid.’

‘De Zonnehoef’. Het familiebedrijf van Piet van IJzendoorn ligt als een enclave in het vlakke land van Zuidoost-Flevoland. De windmolens lijkt al van ver te waken; zielier, de samenleving in een no-
teendop. Van IJzendoorn gaf het bedrijf zijn naam niet zonder reden. Voor hem is landbouw nauw ver-
weven met de zon die de aarde verwarmt en verlicht en bodemleven mogelijk maakt. Door energie
wordt organisch materiaal gevormd, dat de aarde verrijkt en tot leverancier van voedsel maakt van
mens en natuur. In zijn optiek is de boer als een dirigent die in deze harmonie zijn stokje zwaait....

Landbouw en natuur. Twee Elanen met een geschiedenis van strijd. ‘Landbouw is vanouds ontwikkeld om
de natuur in de lang te houden’, zegt Piet van IJzendoorn. Cultiveren betekende bedwingen. ‘Het was een
voortdurende krachtmeting. Daar moeten we uit.’ Hij is er de man niet naar om het bij woorden te laten.
Van IJzendoorn wil doen wat hij denkt, tot stand brengen wat hij altijd voor ogen heeft: een bedrijf dat de
helzame verbanding tussen natuur en mens weer weet te leggen. Via de weg van cultiveren en bebouwen. ‘De
aarde biedt zo veel. Ik wil dat de mensen dat weer gaan ontdekken.’

Een Zonnellid van gramen en noten ...
De natuur reikt in principe alles aan waar een mens op aarde van moet leven. De Zonnehoef laat dat zien.
Op kleine schaal, maar daarom des te beter mee te maken. Dat is precies wat Van IJzendoorn wil. ‘Ik probeer
de burger naar de boerderij te trekken’. De integrale van natuur en dagelijks leven wordt op zijn erf op allerlei
manieren zichtbaar. In de maaien en bakken met de veelbelovende naam ‘Zonnellid’ wordt tarwe van eigen
oosten bewerkt tot eense broden, voor eigen gebruik ultrahard, maar daarnaast voor de levering aan natuur-
voedingwinkels. De webwinkel – een gezamenlijk project met vier collega-ondernemers – levert vlees, groente
en fruit. Op het erf zijn speciale hakhoutragen aangelegd voor de houkacheis in de woerdegeltes.

Een open boerderij
De bedrijvigheid op De Zonnehoef draait niet kouter om de familie Van IJzendoorn. Extra woningen op het
terrein bieden onderdak aan uit huis geëlabode progressie voor hen is het leven en werken op de boerderij een
nieuwe opening naar de maatschappij. Kinderen met gedragsproblemen krijgen speciale therapieën – onder
andere rond de paardenhouderij. Maar Van IJzendoorn wil meer. ‘Ik zou graag uitbreiden naar zorg voor seni-
oren en psychische patiënten’. Mensen enthousiast maken voor de landbouw, daar gaat het hem beroude
om. ‘We zijn al een heel eind, maar de integratie kan nog sterker’. Bijvoorbeeld met een fysieke winkel. Of met
projecten als ‘Adopteer een kei’. Op langere termijn liggen er plannen in de recreatieve sfeer: arrangementen
voor daggasten, herkenstraten of een boerderijcamping. Alles om ‘de loketfunctie te versterken’, benadrukt
hij. ‘Ik wil een open boerderij’.

Huren van de buren
Rond zijn erf heeft Van IJzendoorn een kleine 50 hectare land in pacht van Domeinen, dus de Rijksoverheid.
Hier worden graven verbouwd en graast een deel van het we. De bedrijfsvoering van De Zonnehoef sluit
prima aan bij de gedachte achter agrarisch natuurbescher. ‘Voedselproductie en ontsluiting van de natuur

liggen in elkaars verlengde’. De biologisch-dynamische bewerking van de grond verrijkt het bodemleven: de mi-
cro-organisatie van mineralen, plantengroei, insecten en dergelijke houdt de bodem vruchtbaar en maakt de
grond geschikt als basis voor de gewenste akkerbouw. Behalve zorg voor de bodem is er het onderhoud van
sluiskanten, riekoggen, hagen en bomen. Naast de huiskavel heeft Van IJzendoorn nog eens 1000 hectare
land in (maai)beheer, via contracten met Staatsbosbeheer, Het Flevolands Landschap en zijn directe buur, de
gemeente Almere. Hieronder vallen het Kromloobpark, een aangelegd landschap waar koeien en schapen
grazen, de Lepelaarsplas en de zogenaamde ‘Stille Kent’ – het bos nabij Zeeuwle. Beheer betekent hier
in de eerste plaats controle. Tegelijkertijd is er sprake van interdependentie: de paarden zijn nodig om het
gebied te begrazen, het gebied is op zijn beurt onmisbaar om de paarden van eten te voorzien. Voor wat Van
IJzendoorn wil, is de operationele aanwezigheid van natuur zijn belangrijkste randvoorwaarde.

Kerend lijf

De belangstelling voor agrarisch natuurbescher neemt de laatste jaren toe, ook op provinciaal en gemeentelijk
niveau. Maar volgens Van IJzendoorn zijn we er nog niet. Ook al is de wil aanwezig, beleidsmakers blijven nog
te vaak kortetermijndenkers, die natuur en landbouw lever scheiden. Voedselproductie uit het buitenland is
goedkoper, is de redenering, dus koop de landbouwgronden op en geef ze een natuurbestemming. Zo kwam
een groot aantal landerijen het afgelopen decennium in handen van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.
Wat rest aan landbouw moet zich profileren op de wereldmarkt, onder het motto: Nederland exportland! Van
IJzendoorn is er sceptisch over. ‘Het is de vraag of de wereldmarkt wel voldoende reserves heeft. Bovendien
kloven er allerlei risico’s aan export, veel zeldere ondernemers die de WTC-erisis en de verspreid nog vers in
het geheugen heeft. Denk bijvoorbeeld aan het veeziekte stempel ‘vrij van ziekten’, en de gevolgen van wel of
niet preventief inenten.’

Van geld naar waarde!

Van IJzendoorn staat een ander beeld voor ogen. Niet denken in productie en kapitaal, maar in waarde die
de natuur ons lecht en door de landbouw wordt opstoden. ‘Ik moet je bedrijfsvoering aanspreken aan wat je
tegenkomt, ook in de bestrijding van ziekten – of beter gezegd, in de acceptatie daarvan’. Waar het om draait,
is innerlijke overtuiging. De ondernemer van De Zonnehoef heeft er geen gebrek aan. Een voorbaar sterke
motivatie geeft verbouwen in waf je aan het doen bere, is zijn ervaring. ‘En je moet het in hebben’, zegt hij
nuchter. ‘Dan komt vanzelf het led om risico’s te nemen, stappen te zetten die je niet in de hand heeft maar
wel passen bij wat je beweegt – zelfs als de gewenste garanties van de kant van Natuurbeheer er nog niet
zijn. Voor contracten wordt dat lastig. Daarom En vooral doen in overleg, want dan zal ook aan de kant
van de beleidsmakers het verbouwen in de mogelijkheden groeien. Piet van IJzendoorn bast nog van de
ideeën. Zo onuitputtelijk als de natuur, zo divers zijn wat hem betreft de mogelijkheden. ‘Er is nog veel dat ik
voor elkaar wil krijgen’.

Type bedrijf

Biologisch-dynamisch gemengd bedrijf, omvang: 50 ha bouwgrond waarvan 4 ha
eigen grond, 46 ha gepacht op huiskavel, 1000 ha in pacht van Staatsbosbeheer.

Bedrijfstakken

Akkerbouw: wechouders (koeien, schapen – mest, melk, vlees); paardenfokkerij;
bakkerij; webwinkel (groente, fruit, vlees); opvang/zorg; natuurbescher (wisselheut,
beoeding, maai-beheer).

Natuurbescher onder ...

‘Mensen naar de boerderij trekken en de enthousiasmeren behelst bevooroor-
ding stimuleren. Het zicht geven op de natuur als basis voor het leven, leidt tot
verandering van denken. Door natuur en landbouw te koppelen en daarover te
communiseren helpen we ook de beleidsmakers om zaken anders aan te pakken.
Het geeft mij veel voldoening om de combinatie landbouw en natuur te realize-
ren. Ik wil de dingen die ik zie tot waarde brengen. Het is een stuk gek!’

Knelpunt?

‘Het kan uit, maar de opbrengsten staan in geen verhouding tot het aantal
gewenste aren en arbeidsknoten. Duurzame natuur en landbouw vraagt om een
eerlijke verhouding in financiële en beheersings, zodat de landbouw ook be-
driftsconomisch zijn maatschappelijke functie kan continueren. Daartoe zouden
boeren en natuurorganisaties gezamenlijk contracten moeten optekenen. Schied de
pacht bijvoorbeeld af. Of zorg voor langere lopende contracten. En het zou ook al
schieden als de afsluitingen van oortuistbaarheid mogelijk werden. – Een ander
punt is de regulering rond dierenzaken en de registratie bij dieren die in grote
natuurgebieden leven. Ze zijn niet van toepassing in een gesloten systeem van
waartaf deze dieren, die als wild gehouden worden, rechtstreeks naar de slaacht
gaan.’

Tips

- Sluit aan bij je eigen mogelijkheden – doe geen dingen die je niet liggen.
- Ga verder dan natuurbescher: integreer elementen daarvan in je bedrijfs-
voering – en verminkt die: creëer een relatie tussen natuur en productie.
- Durf risico’s te nemen.

De Zonnehoef / Piet van IJzendoorn
Prinsesdijk 6
3896 LJ ZEEWOLDE
(036) 228221
piet@zonnehoef.net
www.zonnehoef.net

ijle populieren

Boeren in verbinding

als hoge pluïmen

'We moeten meebewegen met de markt als halmen in de wind.'

Het Gelderlandse oudstelandchap in de omgeving van Vorden vormt een geschikte locatie voor de combinatie landbouw/natuurbeheer. Toch zijn hier nog niet veel boeren die dat daadwerkelijk doen. Bert en Louise Wagenvoort wet: zij bouwen mee aan de verbinding tussen burger en huiltenloven met hun 'Timmermanshuus', een biologisch melkveebedrijf in het grafschap Hackfort. Sioeltoehouden zijn 'identiteit', 'transparantie' en 'educatie'. Schoolkinderen werken gedurende het hele jaar een dagdeel actief mee op het bedrijf. Op deze 'boerderijsschool'ervaart de jeugd de herkomst van producten door ze zelf de hand in te hebben. En dat is waardevol, vinden de Wagenvoorts: 'Draagvlak voor de toekomst krijg je als je bij kinderen begint'.

Het westelijke gedeelte van de Achterhoek staat bekend als een gebied met schitterende landschappen. Negen kastelen lot deze omgeving, de meeste al eeuwen geleden gebouwd in de lagere geleen gedeelten, de beekdalen. We hier een boerenbedrijf begint, valt automatisch onder een van die negen grafschappen, destis opgericht en verpakt door Natuurmonumenten. Zo ook het 'Timmermanshuus', een oude paardboerderij, nabij de Baakse Beek. Bert en Louise Wagenvoort runnen hier hun melkveehouderij, die ze in 1998 omzette naar biologisch. Wpvel alle grond, zo'n 67 hectare wordt gepacht van Natuurmonumenten. Vereenhalf hectare is in overheidspacht (SAN), en valt dus onder agrarisch natuurbeheer.

'Kloppend Hackfort'

De keuze voor natuurbeheer ligt hier voor de hand: het gebied is vergeven van de houtwallen, halmhoutboschjes, heidevelden, kwelwallen, begroede beekoeven en bijzondere geveenen, met een leeuw aan weidevogels. Toch aarzen veel boeren nog om de stap naar gesubsidieerd beheer te zetten. Jammer, vindt Louise Wagenvoort. 'Samen kun je zo veel meer bereiken in de ontwikkeling van dit prachtige gebied. Zelf heeft ze zich gaansweg meer vestiept in de mogelijkheden. Het idee van Natuurmonumenten voor een open boerderij sprak haar direct aan. 'Het verbindt mensgericht ondernemen en de biologische landbouw. Educatie voegt daar een dimensie aan toe, hekt de verbinding door naar de gebruiker ervan. Er is nog heel veel onkunde op dit terrein. Ik vind dat echt een genis. Mensen moeten weten waar hun voedsel vandaan komt.' In 'Kloppend Hackfort', een initiatief van Natuurmonumenten, werken ze mee aan de gronde van de bouw en haverbeet. Daarbij gaat het niet alleen om de leet, maar ook om de verwerking van die grondstoffen in typische Hackfortproducten, waaronder brood, die sinds vorig jaar op de markt zijn.

'In de kinderschoenen'

Het bedrijf is opengesteld voor excursies van scholen als de Hogere Agrarische School uit Den Bosch en 'Warmonderdorp', de school voor biologisch-dynamische landbouw te Dronten. Sinds april 2007 komt er ook elke donderdagmiddag een schoolklas van 25 kinderen uit Vorden helpen in de stallen en in de moerstuin. Ditzelfde terrein voor de meeste kinderen, en bij tijd en wijle heel zwaar werk. 'Voor de kik met het onderwijs maakt Natuurmonumenten zich nadrukkelijk sterk', aldus Louise. 'Binnen tien jaar zou elke basisschool aan een boerderij gekoppeld moeten zijn, is de ambitie.' De Wagenvoorts delen niet alleen die ambitie, maar genieten ook van het spelletje samen over de vloer. 'Ik verbaas me erover met hoeveel gemak ze heel ingespannen bezig kunnen zijn', aldus Louise. 'Ze daarna te zien rondspringen op ons erf, dat is voor mij echt genieten!'

'Nijlans versus rolovaar'

Met behulp van een weidovegkaart leren de kinderen de opbouw van werken. Behalve een gevarieerde hoeveelheden vogels, zoals de grote boete specht, de flits, de bijlief, de lomwak en de lanturfiler, bevindt zich op het land een rijkdom aan insecten en planten. En heeft de zilverreiger er mee of meer permanent voet aan grond. Toch blijkt dat de natuur wel sturing kan gebruiken. Het decenniaal bewoende oeverwast is dit jaar genueerd door een ontang neergedreken groepje nijlans, die er systematisch de takken uitrokken. Geen oeveraar die zich er nog waag. Wagenvoort ziet de indringers dan ook het liefst definitief verwijderen, al valt dit buiten hun 'jurisdicte'. 'De oplossing ligt in handen van de jachtoppener'. Meer zagerstschap hebben de Wagenvoorts over de slootkanten en de akkervanden. In een law gedeelte van de Baakse Beek, achter hun erf, haken ze nieuwe inhammen, waardoor de natuurlijke ligen weer vrij kwamen. Een uitgesten oord voor kikkers en salamanders.

Dubbeldeelschapen

In 2005 is de melkveehouderij, via een maatschap met een bevriend stel, uitgebreid met een zo'n 88 hectare Gelders Landschap, De Kieftkamp, waarvoor ze ook de bedrijfsvoering organiseren. Een deel van dit gebied bestaat de ultrawaarden van de Ussel, waar de koeien grazen. Natuurmonumenten ziet het liefst alle boeren biologisch worden', zegt Louise Wagenvoort. De hogere geleen dekkantgebieden vormen geschikte grond voor wisselbeet, voornamelijk graan en grasklaver, dat dient als voedsel voor het melk- en jongvee. Klaver is als bodemrijper eigentijk de rode draad in het boeren, wat de melkproductie ten goede komt. En die gaat naar EXO Holland - Melkopmaat. Behalve de koeien lopen er vijf foksaarlen, bestemd voor de springvallerij. Op termijn komen daar nog 12 'persoonpaarder' bij. Momenteel wordt gewerkt met een programma voor de fok van 'dubbeldeelskoeien', een dat melk en vlees verschaft en 'meer bestand is tegen het biologische regime'. De bedoeling is uitbreiding van de huidige 115 naar zo'n 150 stuks, want 'we willen wel graag financieel gezond blijven.'

Het geweten van de tijdgeest

Beoordering van economisch draagvlak, dierwzijn, natuur en contact met de consument. Vier punten die volgens Wagenvoort niet zonder elkaar kunnen, wil de landbouw toekomst hebben. Agrarisch natuurbeheer past daar uitstekend bij, hoewel het allemaal nog wel economischer kan. 'Waar de Dienst Landelijk Gebied het aanreepunt is, zie je al een betere afstemming op de bestaande bedrijfsvoering', legt hij uit. 'Hoe dichter bij de boer, hoe meer verstand van zaken en welwillendheid - aan beide kanten'. Niet alleen goed contact met overheid en natuurorganisaties is van belang, maar ook een open communicatie met de consument. Dat vraagt om nieuwe, commerciële activiteiten: excursies, een website en folders die het 'Timmermanshuus' in de kijker spelen. 'Wij zijn een onombare schakel in de leefbaarheid van het platteland', zegt Wagenvoort, 'mear als we zelf de link naar de consument niet leggen en dynamisch meebewegen met de markt, dan missen we de legitmate om boer te blijven. Voor een duurzame toekomst moeten we laten zien dat we het geweten van de tijdgeest zijn!'

Type bedrijf

Biologisch melkveebedrijf, 67 ha (landgoed Hackfort), 4,5 ha in beheersgebied (natuur), 13 ha in pacht (leermalig pachtover), 20 ha reguliere pacht (88 ha in maatschap - landgoed De Kieftkamp), 37 ha bouwgrond, waarvan 6 ha randerbeheer (natuur) en 50 ha ultrawaarden.

Bedrijfstakken

Biologische melkveehouderij, akkerbouw voor eigen gebruik, boerderijsschool, jaanroti, educatieveaan schoolinderec, natuurbeheer, paardenhouderij.

Natuurbeheer omdat...

'Natuurbeheer kan lonend zijn, als er voldoende economisch draagvlak is en samenwerking tussen boeren en instanties in één gebied. Het is mooi om de buitengebieden weer een functie te geven in het leven van alleeling en alleman. De natuur is van waarde voor mens en dier. Wij hebben brood op de plank en vinden het mooi om te werken aan producten van blijvende waarde in het leven.'

Knoppen?

De bevoerspakketten zouden flexibel moeten. Veel eisen zijn niet goed afgestemd op de bedrijfsvoering (machines/maaitijden etc.). Ook binnenvan pakketten kan meer rek, bijvoorbeeld de mogelijkheid om akkerlanden aan te passen, qua breedte of bestemming. De strakke termijn (6 jaar) is een extra drempel om in te stappen. Het overleg moet 'dichtbij' zijn, minder bureaucratisch, meer pragmatisch.

Tips

- Verdiep je in de regels en ga er creatief mee om, draag zelf ideeën aan de passen binnenvan mogelijkheden
- Wees als boer een landschapbeheerder: zuring op de natuur
- Ga met de overheden en beheersinstanties in gesprek over de (on)mogelijkheden, bijvoorbeeld van de beschikbare pakketten.

Timmermanshuus / Bert en Louise Wagenvoort
Reifhuusweg 2
7251 RC VORDEN
(0575) 551369
timmermanshuus@hetnet.nl

aan den elinder staan:

Blijven roeien. Met alle riemen die je hebt!

Het lijkt een lappendek, de plattgrond van het Jisper- en Wormerveld. Een schijnbaar eendzake herhaling van smalle stroken land omgeven door water. Aan de rand van Jisp, waar de oude rivier-arm 't Zwaefslaat in de veel smallere Brulofslaat, ligt de melkveehouderij van Carolien Praag en haar man Piet. Zij zijn de laatste van de melkveehouders van dit gedeelte van het Noord-Hollandse Waterland. Maar het bedrijf wil meer hooghouden dan alleen een oude traditie. Praag maakt zich al jaren sterk voor agrarisch natuurbeheer. 'Dit gebied vraagt er gewoon om!'

'Wi zijn een vaarbedrijf', zegt Carolien Praag, 'in meer dan één opzicht.' De hoofdmoet vormt de productie van het melkvee. De zwarte dames begrazen iedere zomer een gedeelte van de door water omgeven stukken land, samen goed voor zo'n 50 hectare. 'Om er te komen moet je wel varen', zegt Praag. 'Per platte schuit worden de koeien eind april op de eilandjes grot, 22 stuks in één keer. Iedere dag worden ze daar gemolken, de melkmachine aangedreven door de motor van de boot. 's Winters staat het melkvee in de grupskâ achter de boerderij, een 'sohne' stâl met een open goot die de mest opvangt. Behalve koeien houden ze nog zo'n 25 schapen.

Praagtag, Waterland
Het Waterland van Noord-Holland verbouwt een in Nederland zeldzaam landschap. 'Behalve in Gethoon en in het groene hart van Zuid-Holland vind je nergens dergelijke grontheel percelen land met een zo hoge waterstand' vertelt Praag enthousiast. 'Dit veenweidegebied is bijzonder en biedt specifieke kansen. Als je die niet benut, en als het gebied niet goed wordt beheerd, krijgen niet de kansen maar juist de beperkingen de overhand.' De boeren ter plaatse kunnen daarvoor meepakken. Praag doet dat ook; ze maakt zich al bijna twintig jaar sterk voor agrarisch natuurbeheer, in samenwerking met de agrarische natuurvereniging Waterland, waarvan ze zelf een aantal jaren voorzitter was. Doel is de behoeven van landelijke en particuliere partijen bij elkaar te brengen en elkaar bijtende doelstellingen te voorkomen. Praag zelf participeert actief in natuurbeheer door de zorg voor weidevogels met hun tentallen nesten, en het overvrijmijkelijke onderhoud van slootkanten en riedvelden. 'Regelgevers moeten de zorg voor een gebied van onderen steunen', vindt ze. 'De boeren die hier al jaren hun bedrijf hebben, weten immers als geen ander wat het landschap doet.'

Koeien en weidevogels – een LAT-recht
In Nederland vraagt de natuur om voortdurende sturing. 'Er moeten keuzes worden gemaakt', stelt Praag resoluut. 'Als je in een betrekkelijk klein land als Nederland de natuur z'n gang laat gaan, dan is er binnen de kortste keren geen weidevogel meer te vinden. Dan geldt het recht van de sterkste en weten de vossen zich vol. Dus als je streeft naar een goede weidevogelstand, moet je ingrijpen om de balans te herstellen.' Een nuicht dat inmiddels bij steeds meer partijen lijkt door te dringen. Eensals het feit dat boeren daar prima rapieren voor hebben. In de jaren negentig stopten verschillende natuurorganisaties zich op het gebied. Staatsbosbeheer, het Noord-Hollands Landschap en Natuurmonumenten. Ze kochten steeds meer eilanden in Waterland op, evenals een groot deel van de gronden om Jisp. Doel van de interventie was het weidevogelbeheer, maar er kwam minder van terecht dan gehoopt. 'De eigen beheerdersbedrijven waren extensief en daardoor moeilijk rendabel te houden', aldus Praag. En de arme, vettee landschap raakten binnen de kortste

keren overwoekerd door pitrus - een veeg bies. De bodem bleek zierdergen te verzuuren en te versamen. Logisch, weet Praag, want 'koeien en weidevogels gaan samen'. Zonder veer is er geen natuurlijke bemesting en raakt het bodemleven ontbrekend. Als gevolg daarvan vinden de weidevogels geen eten meer en trekken er weg. De tellingen van 2006 gaven een raarnt beeld te zien: de meeste weidevogels bleken op boerenland te zitten in plaats van op het erf bij Natuurmonumenten. Hoozo eieren voor je goat?

Gebiedsmaakt

'Maar natuurlijk is het wel de verdenste van Natuurmonumenten dat dit unieke gebied behouden is gebleven', zegt Praag. 'In het Wormer- en Jisperveld zijn er tusen de boeren en Natuurmonumenten afspraken gemaakt over het beheer van de gronden die Natuurmonumenten in het verleden zelf beheerde. De boeren nemen het beheer nu over. Beide partijen sbleken hun rek uit om samen te werken wat resulteerde in langdurige contracten. Dit is een goede aanzet voor zowel het samenwerken en voor het beheer van het gebied.' 'Indertijd ruggelooche grond wordt nu alangs verpacht aan boerenbedrijven in de streek tegen een vaste vergoeding per hectare. Al zijn die nog lang niet kostendekkend, toch kiezen steeds meer boeren voor participatie en gaan de gronden van Natuurmonumenten op de vastgestelde condities beheeren voor behoud van het gebied. Dat kan op verschillende manieren en dat is juist goed, vindt Praag. 'Sommige collega's houden alleen schapen, of alleen melkvee, of koeie veevaten. Sommigen werken gebiedschap, andere kleinschalig, de een maakt vrog, de ander juist laat.' Dat illustreert precies waar het om gaat, vindt de vaarboer. 'Kijk wat bij je past, en pas dat op jouw manier toe in het gebied waarin je leeft. Het ontleent er zijn kleur en vorm aan. Moet loch, zo'n gebiedsmaakt?'

Eenkele Spitsbergen-Jisp

Natuurbeheer is een. Een goede tweede is natuurbeheer. Carolien Praag pakt de kansen die ze ziet nog vóór ze hijp en trendy worden. Al zesendertig jaar verhuurt ze roeboden en kan'ts aan dagboeren. De gasten verbazen zich over de stilte en de rust van dit waterland, zo dichtbij maar voor hun gevoel loch ook zo mijlverre weg van hun stadsde gikaker. Het is hier volop gemeten van de dijftische sbleten en moerles, ontzand door de rietkragen en bloeiende slootkanten van de smalle eilandjes daarbussen. Voor de liefhebber is er een speciaal vervaardigde 'gids bij het lezen van het landschap', waarin behalve de natuur ook de cultuurhistorie van het Jisperland staat beschreven. In haar 'schreefboek' die zomers in de boek van de stat zijn plekje knijft, eitelert Praag bijzondere bodemvondsten uit de 17e eeuw, de tijd waarin de Brulofslaat lang het bedrijf van Praag nog de drubbare boeroering voor walvauarders en haringvisserwas, in een regelrechte verbinding met Spitsbergen. Dat betekende toen walvauar en floerende - en stinkende! - indische, maar ecologisch gesten was het voor dit gebied een ramp. De instorting van deze economie en de daardoor ontbame armoede heeft er - paradoxaal genoeg - mede voor gezorgd dat Jisp raden kon worden tot wat het nu is: een schillen-schtig dorpe in een zeldzaam en bijzonder natuurgebied, aantrekkelijk voor boeren en stedelingen. 'Met agrarisch natuurbeheer sla je een brug tusen stad en plattelân', bevestigt Praag, 'maar ga je ook de verbinding aan met de toekomst: zorgen dat dit moos behouden blijft. Investeren in je gebied is investeren in je bedrijf. En andersom. Kortom: iedereen vaart er wel bij.'

Type bedrijf

Vaarbedrijf/melkveehouderij. Piet en Carolien van Praag, bijgestaan door zoon en enkelv erwilgeren, 50 stuks melkvee, 55 ha weiland, waarvan 10 ha weiland met mestopslag.

Bedrijfstakken

Melkvee (Campina), natuurbeheer w.o. slootkantenbeheer, rietkragonderhoud, weidevogelbeheer; recreatie (Leuvehuis roeboden en kan'ts), en educatie: cultuurhistorie (informatiebldje)'schreefboek' met bodemvondsten).

Natuurbeheer omdat...

'Wi zijn bevlogen van dit gebied en kunnen onze creativiteit erin kwijt. Met natuur bezig zijn is lonend voor natuur en bedrijf, het biedt ons extra inkomsten en voldoening. Maar daarnaast vinden wij het belangrijk om met deze vorm van landbouw het gebied toegankelijk te maken voor anderen en zo een brug te sblean tusen stad en plattelân.'

Knelpunt?

In de nieuwe contracten mag je ruge mest van februari tot maart uithrijven. 'Practisch gezien is dat een probleem, vanwege de dichte draagkracht van de gronden door hoge waterstanden en vaak een nat voorjaar. Omdat het waardvol voor weidevogels en pitrus beschrijng is, zou dat weer tot 1 september mogelijk moeten zijn. Ook moeten we andere kansen slamen op 'speelbodem', om het leefmilieu voor weidevogels te optimaliseren: in sommige gebieden zie je nu dat ganzen, kraanen en vossen domineren! Tot slot: in gebieden met waterland is het van groot belang voor het beheer dat er een structurele vaerogeding komt.'

Tips

- Leg de relatie tusen je bedrijf en het gebied.
- Benut de regen, specifieke kansen en beheeremogelijkheden van jouw gebied.
- Kijk bij collega's wat mogelijk is, en werk waar mogelijk samen.

en in de geweldige

ruimte verzonken

Carolien en Piet Praag
Molenend 1
1546 LC JISP
(075) 642 1635
cprpraag@comnet.nl

Fluitend aan de slag in 's lands mooiste belastingtuin ...

Het Groene Woud – zo heet het nieuwe Nationaal Park dat in 2006 aan de kaart van Nederland werd toegevoegd. Je kunt in deze boerlijke driehoek tussen Eindhoven, Tilburg en Den Bosch even makkelijk zoekraken als in de Bermuda-driehoek, al heb je gelukkig nog wat houvast aan de A2 die op gracieus afstand langzaam raast. Eigenlijk was die snelweg een van de redenen voor de aanleg van het gebied: verkeersdrukte overdag en het lichtflits 's nachts verjoegen wild en vogels. Nu geven een natuurbrug, rewild- en dassentunnels weer ruim baan aan de dieren. Maar ook aan Ad van den Akker, al evenzeer een van de oorspronkelijke bewoners.

Van den Akker baait een boerderij die aanvankelijk door zijn vader gespaard werd van het Brabants Landschap en die huisvesting bood aan een gemeenlijk bedrijf van melkvee, melkvee en kippen. In het contract dertigd was vastgelegd dat een van de drie zonen zou rogen doorbreken. En dat werd Ad, die al in jongere tijd kundmeest uitreid voor 'Het Landschap'. Als een van de eersten startte hij zo'n 26 jaar geleden met natuurbeheer, op aangeven van de toenmalige directeur. Gaandeweg en mede dankzij een goede verstandhouding met provincie en gemeente, breidde het beheersgebied zich uit. Inmiddels tellt zijn domein 65 hectare natuurgebied en ook nog eens zo'n 20 hectare bos en weilanden. Daarop graast en weidt in wijdreke wijheid en jaarrond de Aberdeen Angus, een Schots koerhaar, is en daardoor heel goed in de natuur gehouden kan worden omdat het geen gewaar oplevert voor bezoekers, aldus van den Akker.

Tasting nature

Die bezoekers zijn belangrijk voor de bedrijfsvoering van Van den Akker. Hij richtte die onder meer in op educatie. Want de komst van het natuurgebied stimuleerde hem tot een nieuwe neerlank, in samenwerking met de naastgevestigde veerats Kees Schepers VOF Het Groene Woud Rund. Daarin speelt opnieuw de Aberdeen een hoofdrol en kunnen groepen tot 25 personen op safari of een prauwerij bezoeken. "Mensen weten eigenlijk weinig tot niks meer van de natuur", zegt Van den Akker. "En wij vinden het leuk om ze daarin wegwijs te maken. Dus nemen we ze mee het gebied in, om koeien te kijken en aan de hand van quizvragen een stukje kennis over natuurlijjk gedrag over te dragen". Er waren veel gewetensvragen te beantwoorden over de vorm van transport doen we dat in een bus of bodeset, of op een traditionele boerentrekker met aanhangert? Uiteindelijk werden het elektrische golfkarretjes, op groene stroom, als hommage aan het gebied.

Tripartite beheer

Het Groene Woud Rund in kwestie is overigens meer dan alleen een publiekstrekker. Het is de mobiele eenheid van twee natuurgebieden onder zorgplicht van de VOF: De Campina en De Scherpen. "Het zijn zelf supportkluizen, die we hebben gekozen op hun harde kwaliteiten", legt Van den Akker uit. "Ze kunnen natuurgraas aan en barre weersomstandigheden, dus lopen het hele jaar buiten". De kluizen als werkracht, een vijfjarig experiment dat met Natuurmonumenten en het Brabants Landschap is afgesproken. Zoals in elk experiment, behoren missies tot de mogelijkheden. Tijdens de enorm natte winter van 2006 is een aantal dieren verdronken; er waren te weinig escapes waardoor ze geen droger gebied konden vinden.

Daar moeten we in gezamenlijkheid van leren", aldus Van den Akker. "De koeien beheren het gebied, en wij zijn de hoeders van de koeien." In rui daarvoor zorgen de natuurorganisaties voor aanleg en onderhoud van de afsloterij. En voor vangkoeien, die niet zouden miststaan op de Ammerlaan ranch. Ze zijn rond, "zodat de dieren elkaar niet in een hoek kunnen drijven". En ze zijn nodig, om de haljes te sormerken, of dat deel van de kluide af te vangen dat voor consumptie is bestemd. De mannetjes gaan de potstal in om te worden afgestmet met een graandeed van de Landschapakkers; daarna volgt de onvermijdelijke slacht.

Beter afstemmen is beter af zijn

Van den Akker en co willen het vlees door middel van een franchise-formule met boeren uit de regio in de markt zetten voor verkoop aan hu. Want natuurbeheer alleen is volgens hem "veel broodwinning, maar geen verkoop". Het gaat om de creatieve vsmdben: in combinatie met een lekker stukje Aberdeen Angus kan het toch cashen worden! De contacten met de provinciale partners zijn goed, maar de afpraken soms voor verbetering vatbaar, vindt Van den Akker. "Als je iets aangaat voor zes jaar, moet je ook in staat worden gesteld je bedrijfsvoering aan te passen. Soms is de termijn daarvoor te kort. Bijlagen en ontwerpklaars die ver af staan van de praktijk switchen te snel. In deze contexten is bijvoorbeeld het weidingsbeheer openers geschrapt, omdat hier wordt ingezet op luchtiger bossen en andere vegetatie. Je moet dan soms echt schippen tussen de pakketten door, om je bedrijfsvoering niet te houden. En ook tussen de pakketten vinding is soms sprake van conflicterende regels. Ik doe aan Ontwikkeling en Instandhouding van kruidentrijk grasland en Bonte weidevond. Voor de een mag ik 15 ton ruige slalmest uitrijden, voor het bestemen van de ander moet ik speciaal bestemming vragen. Dat moet beter op elkaar worden afgestmet in overleg met de ondernemers. De affinitet met het buitengebied ligt immers primair bij de boeren. Een groene dienst kan een flinke drager zijn, maar dan moet je wel kunnen beschikken over een bevooruit en werkbaar gebied en niet met een boel woorden afgescheept".

Cultuurafdrager zijn

Onderfussen werkt hij zelf hard aan de verbetering van het systeem. Als gemeenteraadslid weet hij overige bestuursders prima te vinden. En anderen treffen hem gedurende drie halve dagen per week aan bij het BP-station in de buurt. "Een erfens uit de tijd dat ik nog bij m'n vader werkte en een eerste bijoude", lacht Van den Akker. "Het is een vorm van neerwerken. Maar daarnaast snik ik het wel nuttig om ook op 'de harde weg' te blijven. Zolang het kan." Uiteindelijk moet de vleesverkoop de inkomsten uit natuurbeheer ver gaan overleffen. En heeft Van den Akker daarnaast zijn handen vol aan educatie en beheer. Als je in deze omgeving zit, moet je er iets mee, vindt hij. "Je bent cultuurlinger en cultuurafdrager eens. Ik ben besroomt om hier te wonen, maar zeg tegen de bezoekers altijd: "Welkom op jullie grond!" Ik werk vrij en blij in één grote belastingtuin, fluitend tussen de vogels!"

'Als je de natuur z'n gang laat gaan, is 'ie keihard.'

Type bedrijf

Rundbedrijf, ca. 400 ha, zorgloosbehouder, 225 stuks. Particulier natuurbeheer (13 ha gewaar beherer) en 400 ha in pacht (Brabants Landschap, Natuurmonumenten)

Bedrijfstakken

Jaarrond begrazing door 2 kluizen in 2 gebieden; educatieve boerderij en groepen rondleidingen, proeven, vleesverkoop aan particulieren en bedrijven.

Natuurbeheer omdat ...

"Door beheer kan ik een grote bijdrage leveren aan flora en fauna. Soms moet je hiervoor extra inspanningen verrichten en soms moet je dingen gewoon laten. Het is een vak apart. Wie in een gebied zit waar de natuur al volop aanwezig is kan door goed beheer een extra inkomsten behalen." Natuurbeheer heeft exam bijdragen dat ik de mogelijkheden voor verbreding en verdieping van mijn beherer in de vingers ben gaan krijgen. In bes en 26 jaar mee bezig en in de tijd leer je hoe je op een duurzame manier de taal kunt verdienen!"

Knopjes?

De contractduur is aan de korte kant. En soms wordt er te snel bij een andere bestemming of beheersvorm gekozen. Dat maakt het basis om investeringen te doen; verschillende beheerspakketten staan soms met elkaar op gespannen voet qua taal je moet voor de ene en niet mag voor de ander. Laat de boer die zich bewezen heeft als behoudbare beheerspartner dan vrij om te doen wat past.

Tips

- Wat je doet, moet passen bij de eigen bedrijfsvoering, anders kom je zelf in de knel.

de boerderijen

verspreid door het land,

'Het Groene Woud Rund' / Ad van den Akker
Vesing 2
5688 WX DIRSCHOT
(0499) 57 10 28
ad@akkerwoudrund.nl
www.groenewoudrund.nl

Ondernemen in natuur

boomgroepen, dorpen

'Wie aan natuurbeheer wil doen, moet een leider durven zijn.'

‘Het Gool van het Noorden’, zo noemen Cor Buijs en Wicoja Kouids het panoramisch landschap dat ligt tussen Groningen en Assen en waarin hun onderkomen de indruk van een bijna Engels aandoend landgoed versterkt. Het lapje grond waar zij in 1962 de gelukkige bezitters van werden, is inmiddels een onafzienbare coupou van groen gewinden en levert Buijs de bijnaam ‘grootgrondbezitter’ op. Zelf ziet hij zich liever als ‘grootschalig promotor van het landelijk gebied’. Door visie verrees er De Blanckenborch. Nu, 25 jaar later, staat die naam gereserveerd voor het ophanden zijnde ‘Landgoed Blanckenborch’ – een solitair natuurgebied volgens de maatstaven van de Natuurmonumenten. Voor Buijs en Kouids is de vervulling van een doorgaande droom. ‘Wij ondernemen in natuur.’

Buijs, oud-directeur van een bekend Gringis bouw- en schildersbedrijf, is ondernemer in hart en niem. Zijn vrouw Wicoja werkte jarenlang voor de directie van een makelaar in assen. Beiden volgden hun hart toen ze nabij het Gronings Noorden begonnen te boeren. Aanvankelijk deden ze dat ‘erbij’ de agrarische bestemming van de grond noemde hen tot de aankoop van een landbouw. Alomt werden dat er meer. ‘We verzorgden 50 slakts vee voordat we ‘s ochtends naar ons dagelijkse werk gingen’. Toen Natuurmonumenten vanaf begin jaren nezerfeg honderden hectaren grond in de Eelder- en Pezemaden opkocht, raakte de onderneming van het duo Buijs en Kouids in een stroomversnelling.

Laat naar je kijkt!
Niet tevredigen, maar bendellen, is het motto van Buijs. Hij wil door aanhoudend contact te zoeken met Natuurmonumenten zich in de ogen van deze organisatie te transformeren van concurrent naar gesprekspartner. ‘Wij waren niet precies boeren, en dat scheedte’, stelt hij ruchter vast. In vijf jaar tijd groeide het gebied onder zijn beheer uit tot 1300 hectare, aanvankelijk zonder dat daar enige inkomsten tegenover stonden. Maar dankzij zijn aanpak van Buijs het vertrouwen en de waardering – ook in financiële zin – van Natuurmonumenten, met wie hij tot op de dag van vandaag maandelijks om de tafel zit. ‘Wij waren één van de eersten die kezen voor grootschaligheid. Maar je moet je wel laten zien aan iedereen die daar belang bij heeft’. Wilsvergen dede hij zijn bedrijf dus open voor publiek, ontwierp een omkangsbuimte en schoerde een balkon aan de potst, zodat bezoekers de werkwijze op de biologische boerderij van dichtbij konden volgen. En even zo maakte hij invulende hij de Raad voor het landelijk gebied en het Provinciebestuur om bij hem te komen vergaderen.

Wór alles vindingrijk
‘We zich als natuurbeheerder niet optelt als leider, wordt onherpompelijk tijder met een lange j’. vindt Buijs. ‘Goed beheer kost geld. Daarom moet je op eigen initiatief zaken doen met de organisaties die dat tot hun beschikking hebben’. Buijs noemt ‘vindingrijkheid’ als sleutel tot succes. Bijvoorbeeld in de omgang met verschillende beheerpartijen. Om aan de eisen te voldoen, moet je wel eens wel helpen met het doorsaaien van een kruidenrijk graszengel. ‘Maar ...’, zeg hij met een knipoog, ‘botanisch beheer is altijd nog beter te sturen dan die gekke weidengels’. Voor het beheer van het merendeel van de gronden wordt de omvangrijke vestelap ingezet: 600 slambokkinnuurs, die vallen onder de exclusieve zorg van Wicoja, en wat Schotte

geknotte torens,

Hooglanders. De rest is maasbeheer. ‘Biologisch ondernemen is ook gewoon logisch nadenken’, zegt Buijs. ‘Je moet niet alleen maar problemen zien. En je moet kijken naar meer dan alleen je factuur. Om op jaarikont te besparen schaffen wij diverse machines met zelf aan, maar huren die. En werkzaamheden besteden we uit aan landbeheerders. Ook daarbij gooien we onze schaalvoute in de sling’, dat willen we heel zadelijk in de offerles terugkrijgen!’ De enorme hoeveelheden maast die het omvangrijke gebied produceert beschouwen ze evenmin als een probleem: per baal van 300 kilo worden ze, via een grasdroger, verhandeld aan collega-boeren in Brabant.

Van land tot Landgoed
Inmiddels is de bedrijfsvoering verdeeld over drie locaties: Blanckenborch, Madij en ‘t Hogeweld, waarvoor Buijs en Kouids nog twee maatschappen hebben gevormd. In het verscheid ligt uitbreiding naar 1500 hectare grasland met een waterbergingsfunctie en “slabruverandering” voor de Blanckenborch in Noordlaren. Met de aanvraag voor Rangschiikking onder de Natuurmonumenten van 1925 wordt het formeel een landgoed. De gewijzigde richtlijnen ten aanzien van de ‘30% bos eis’ maken dit mogelijk. De daarmee samenhangende fiscale herinrichting van het landgoed, in overleg met gemeente en Natuurmonumenten, moet de toekomst van het bedrijf waarborgen. Terwijl veel boeren het om reben van rendabiliteit kezen voor verbranding, maken Buijs en Kouids op uitbreiding en specialisatie. Een natuurbedrijf met de omvang als dat van Buijs is zonder meer uniek in Nederland. ‘De logische spin off van onze werkzaamheden is omschaling middels functie-overschrijving’, aldus Buijs. ‘We zetten in op het aankopen van agrarisch land en maken er natuur van. Mijn drine is wemmen, dingen laten zien en verhalen. Grootschaligheid en eenheid van beheer is een efficiënt en duurzaam middel om de schoonheid en integriteit van ons provinciale landschap te garanderen. En om aan onze onderneming ook voor volgende generaties toekomst te bieden.’

Open lijnen
Niettemin vindt Buijs dat natuurbeheer wel wat beter bekoord zou mogen worden. ‘Laat het ministerie het kostenplaatje nog eens goed beschuderen. Overheidsinstanties (via SN) kunnen nu terecht bij de organisaties die beheerders werven. Maar juist die laatste berichten het meeste werk. Als bedrijfstat moet het hun rendement opleveren. Nu de SAM-vergeping op land van natuurbeheerorganisaties is vervallen, raken kosten en opbrengsten verder uit balans. Terwijl de vraag naar natuur groeit. De burger wil natuur beleven met een loe in de wei, de consument wil afnemen met het product. Wij leveren dat, maar dan zal daar via de belastingen een aandeel in de kosten tegenover moeten staan. Dat vraag om goed contact en open lijnen, niet alleen naar overheid en natuurinstaties, maar ook richting consument’. Als gens ander hebben de partners van De Blanckenborch juist daar een neus voor: ze zorgen voor een andere distributielogistiek van biologierijkten De Groene Weg. Directe levering zorgt voor een aanzienlijke ketenverkorting en bracht ze als directe regelgevers in beeld bij de consument. Het steen van hun vestelap ligt nu op de boerderij van proevenaangroeten. ‘De consument weet zo wat hij eet’, zegt Wicoja Kouids. ‘Bovendien is sprake van verkort transport, wat ook de dieren ten goede komt.’

Type bedrijf
Biologische zorgkennelhouderij en natuurbeheer; omvang: 1300 ha in beheer/ erfgoed van Natuurmonumenten, 30 ha eigen grond. Bedrijfsvoering verdeeld over drie locaties: De Blanckenborch te Noordlaren (Buijs en Kouids); ‘t Hogeweld te Eelder (Maatschap Buijs, Kouids en van der Goot); Eelderwold (maatschap Madij, Buijs, Kouids en Nagels).

Bedrijfstakken
Verhuurder/fokkerij (Incouin-runderen en schotse hooglanders); akkerbouw (winterrogge); natuurbeheer (graslanden: onderhoud rasters, begrazing en maasbeheer; beheer van recreatiegebieden, schonen van siden, onderhouden van watergangen).

Natuurbeheer omdat ...
‘We genieten van kwaliteit en willen graag onze nek uitsteken om de waarde van de natuur in het landschap tot zijn recht te laten komen. We verbinden die overtuiging met het nemen van initiatieven om in te spelen op vraag en ontwikkelingen in de markt. Wanneer je het heb om door te zetten waar je kans ziet en daar een positief en overtuigend verhaal bij hebt, gaan er dueren open – economisch en maatschappelijk.’

Kiespunt?
De subsidies van de overheid (SN) gaan naar de instanties die het beheer regelen. De beheerder moet het meestal doen met geen of een relatief lage vergoeding; zeker in het licht van het vervallen van de SAM op dit onderdeel. Het afstemmen van een SAM-achtige vergoeding op natuurgrond, die in verhouding staat tot de eventuele (a)ch(t)kosten zou een goede oplossing zijn.

Tips

- Durf eigen initiatieven te nemen, want die overtuigen het meest.
- Laat je als boer niet grotvallen, maar wees een leider in beheer van het landschap.
- Weet waar je moet odeligen, zodat je zelf ondernemer blijft.

De Blanckenborch/ Cor Buijs en Wicoja Kouids
Beekdrieweenweg 14
9479 TL NOORDLAREN
wico@hetnet.nl

Boeren met de natuur als compagnon

kerken en olmen

'Door de natuur ben ik als bedrijf minder kwetsbaar geworden.'

"Centrum voor boerderijactiviteiten", meldt het bord langs de oprijt naar De Cinqaant in het Oost-Brabantse Haps. En zo is het. Wie even rondloopt over het erf van Paul en Carlien van de Groes valt van de ene bedrijvigheid in de andere. Ooit begonnen als gemengd bedrijf doet de maatschap die typering nu wel heel bijzonder eer aan: hier vindt je een unieke combinatie van akkerbouw, veehouw, recreatie, zorg én natuurbeheer. Het is alles - of bijna. "Wij leven van de verbinding. En we genieten van het resultaat. Een jonger ree op een meterje of twee, vind ik een wonder. En ik ben er trots op ook!"

"De natuur heeft mij gevormd tot wat ik nu ben," zegt Paul van de Groes. Geboren en getogen op de boerderij in Haps, nam hij daar ruim dertig jaar geleden het bedrijf van zijn vader over. Maar daarmee was hij alvast behalve "binnen". Door noodlotige omstandigheden moest hij de oorspronkelijke rundveehouderij opgeven en besloot verder te gaan met fokzegen en een stuk akkerbouw. "Maar ik realiseerde me al heel snel dat ik daarmee nooit 100% ren stabiel kon wezen, daarvoor was het te klein, of zou ik supplementen moeten voeren. En ik had er eigenlijk helemaal geen trek om afhankelijk te worden van de hoge opbrengst van een zomerpeet!" Intussen lungende het bedrijf ook al regelmatig als opvang voor probleemzorgen. Rond 1990 zag zijn vrouw Carlien dat het tijd werd om de balans op te maken. Het werd fors uitbreiden of radicaal omschakelen. Na veel waken en wegen waagde Van de Groes de stap en besloot zijn productie ondergeschikt te maken aan een leven in verbinding met de omgeving.

Ruimte in je hoofd en op je land
Het begon met een klein perceel, dat nog net onder de ecologische hoofdstructuur van de omgeving viel. Via dit reeds als 'natuur' gekennemde stukje land greep Van de Groes zijn kans en zocht voor al zijn landerijen aansluiting op de 'groene hoofdstructuur'. Zo kwam hij in aanmerking voor subsidie van oerherfswaag (SAN), mits hij deze percelen zou gaan beheren in overeenstemming met de eisen voor agrarisch natuurbeheer. Vijf jaar was het erop of eronder, mede door de vakerstepten Van de Groes wijdte er leeuw deel. Vanaf dat dag staat hij zich in voor de samenhang tussen natuur en populatie, zowel mens als dier. En is natuurbeheer 'ruling' voor heel zijn bedrijfsvoering. Om maar iets te noemen: natuur en natuurlijke processen vragen om ruimte. Daarvan getuigen de stallen, maar bijvoorbeeld ook de daarachter aangelegde moederveld, die ontstaan door de kruidenlaan zelf een flink beetje groter gevoeld is. Borenrevaluen vliegen er af en aan, als dankbare afnemers van de natte blubber die het ideale cement voor hun nesten vormt. Voor Van de Groes is het een van de talloze bewijzen van de ondenkbaar samenhang binnen de natuur. Zijn bedrijf staat af van terrein.

Verbinding, zorg voor dynamiek
"Yik!" zegt Van de Groes. De natuurbeheervergoding was voor mij in eerste instantie compensatie voor de opbrengstvermindering van mijn land. Maar met natuur moet je iets doen, je moet het maken! Pas als je ermee bezig bent, gaat het leven. En pas als je het tot ontwikkeling brengt, levert het rendement. Bijvoorbeeld door het niet niet te maaien, ontstaat hier de juiste bodempop voor de blauwvlerk of andere zeldzame vogels. Daar komen vervolgens mensen op af die tegen je zeggen: "Wet jij wel wat voor een bijzondere plek je hier hebt!" Dat brengt jou dan weer op ideeën: kan ik de mensen hier een onderkomen bieden? Kan ik bezoekers lang-

durger aan mij binden? Is dat? We hebben hier strake op onze camping weer een hele club duivenhouders, die hier voor de zoveelste keer komen voor het Nederlands Kampioenschap Kruisvliegen of iets dergelijks. Ik verheug me er nu al op. Door verbindingen kan te gaan, ontstaat dynamiek. Toen ik dat eenmaal door had, was ik in staat om nieuwe combinaties te bedenken. Het grappige is dat mijn bedrijfsomgeving daardoor weer alle kenmerken heeft van een oudwetens gemengd bedrijf. Maar dan niet nieuwe varianten. Dankzij de basis van natuurbeheer, zorg, en landbouw heb ik weliswaar minder kosten en mogelijk per tak afzonderlijk lagere opbrengsten, maar mijn risico's zijn meer gespreid. Ik ben daardoor minder kwetsbaar geworden."

Hulpboeren in actie

Op het land en in de kassen staan tentelende groenten, kruiden en fruitplanten, geteld volgens de wetten van de natuur. De groenten en het fruit worden, eenmaal het vlees, verkocht in de winkel aan de voorzijde van de boerderij. Klantschape producten, voldoende voor de directe omgeving. Uit diezelfde directe omgeving komen de "hulpboeren" mensen die aan de rand van de maatschappij zijn beland, door ouderdom, handicap of problematisch gedrag. Ze krijgen dagopvang onder professionele begeleiding, en participeren dankzij De Cinqaant weer volop in het leven. "Ook hier is de natuur mijn compagnon", aldus Van de Groes. "In personeelzaken, zeg maar. Ik heb het hele jaar door werk voor deze zorgen. 's Zomers zaaien en maaien, 's winters wijgen kruiden, hout sprokelen of bloeien. En samen zorgen we er dan weer voor dat dat hout in de natuur terugkomt in de vorm van alderstruiken, dassenburchten en walkei en bringdigen waartoe we vervolgens egele, burzungen of hermelijnen opkruisen. Ik heb natuurlijk te maken met beproefingen van cliënten. En we zijn gehouden aan regels, voor het ontzagen van een boom zeg ik ze niet in, maar ze zijn wel een handige helpende hand bij het afkorten, wegvoeren en rillen." Natuur en zorg in een bijzondere wisselwerking.

Tussen de regels door

Hoe passend ook, "natuurlijk" boeren en beheeren gaat niet vanzelf. Naast zorg en liefde voor de omgeving heb je ook gezond verstand nodig en moet je (subsidie)regels kennen. Maar daar ben je ondernemer voor", stelt Van de Groes. Voor hem is het een soort geworden die regels te gebruiken voor eigen beklad, om verder te komen. Een mooi voorbeeld zijn de zogeheten maaielagen, die oorspronkelijk in dit gebied thuishoorden, maar vanwege de bedreiging voor de boomtoestel zo goed als verdwenen zijn. "Cultuurhistorisch landschap is onderdeel van de natuurlijke omgeving", vindt Van de Groes en dus zoekt hij nu tussen de regels door, en niet anders, maar een weg om deze hagen weer in ere te herstellen. "Ik heb de natuur nodig", zegt hij. "Door integratie van natuur en biologisch-dynamisch boeren heb ik een verbinding tussen alles wat hier samenhangt." Natuur is de vorm van mijn landbouwverstand geworden. En heeft mij uitgedaagd om nieuwe dingen te doen en met mijn omgeving. Ik kijk niet langer dan vijf jaar vooruit en schrik ook niet meer van de waan van de dag. Als je weet waar je kracht bent en hart ligt en als je crediet en flexibel omgaat met de mogelijkheden die er zijn, bouw je aan je eigen economie. Die gedraagt zich onafhankelijk van zware financieringen of slechte tijden. Door de spreiding van onze activiteiten en inkomsten kunnen we voorlopig nog wel zo'n twintig jaar meet!"

Type bedrijf

Biologisch-dynamisch gemengd bedrijf, in combinatie met zorg, recreatie en natuurbeheer. Paul en Carlien van de Groes, 22 ha eigen grond met ecologische bestemming.

Bedrijfstakken

Rundveehouderij (vlees en fokzaken, vlees en zoogdieren); natuurbeheer (veedoeveng, reeën, dassenburcht, slakken, karnen, houthakkers, postelen); akkerbouw (groenten, fruit, kruiden, bloemen en planten, ook in kas); zorg (dagopvang cliënten uit geriatric, psychiatrie, verslavings, gehandicaptens); productieve locij (biogas) met producten van land, vee en kas); recreatie (invasiecamping, rondleidingen).

Natuurbeheer omdat ...

"In de singelvervoering tussen natuurbeheer en resultaatgerichte bedrijfsvoering vinden wij de balans van levensduur: het is ons gelukkig dat we er vandaag toe kunnen komen. Met onze activiteiten verbinden we natuur en omgeving op boden met maatschappelijk kansloze ruimte en nieuwe mogelijkheden. Het heeft ons veel gekost, maar we hebben ook veel gewonnen. We vinden een nieuwe dynamiek en zijn mede daardoor onafhankelijker geworden van marktvervoering."

Kiespunt?

Natuurbeheer/productie rente (de landbouwkundige) productie af, daar moet je mee leren omgaan. Bijvoorbeeld door nieuwe, of creatieve combinaties in je bedrijfsvoering te maken.

Tips

- Blijf op je eigen plek, de mogelijkheden die de omgeving je te bieden heeft!
- Ken de oerherfswaag en pas ze met souplesse toe.
- Weet wat er speelt, waar vragen en behoeften liggen, en bied je aan!
- Sta open voor de gedachten van beleidsmakers en zoek het overleg.

De Cinqaant/Paul en Carlien van de Groes
Cinqaant 4
5443 NN HAPS
(0485) 312 528
info@cinqaant.nl
www.cinqaant.nl

in een grootsch verband.

Rentmeesterschap tussen het riet

De lucht hangt er laag

'Als je aan natuur doet, doe je het niet voor jezelf alleen'

Het natte veenland in de oosthoek van Noord-Holland vormt een asse van groen -veenland, water en vooraf rust. Dit gebied is van meet af aan een inspirerende plek geweest voor Jan Vrolijk, eigenaar van 'De Klaverhoeve', een biologisch-dynamische melkveehouderij met bulen Oosthuizen. Samen met zijn vrouw Annette besloot Vrolijk zijn bedrijfsvoering nog nauwer te verbinden met de natuurlijke omgeving. En die omgeving het passe partout te laten zijn voor zorgactiviteiten. Niet puur en alleen uit winstbejag - eerder uit dienstbaarheid. 'Het landschap is van ons allemaal. Je kunt je de natuur niet toe-eigenen.'

Je zou het bewustwording kunnen noemen. Een proces waarin hij anders ging denken over de landbouw en zijn eigen rol daarin. Het van zijn vader overgenomen en in familie voortgezet melkveebedrijf begon hij steeds meer te ervaren als een vorm van vrochtraling: puur productie, louter geld verdienen. 'Wij ik dit nog' was een terugkerende vraag, en eigenlijk wist hij het antwoord al. Eerst schakelde hij over op een biologisch-dynamische bedrijfsvoering. Maar zijn grootste wens zat dieper - wilde verbinding zoeken, met de kringloop van de natuur, en die 'zo veel mogelijk naar gang laten gaan'. En met de samenleving, om te delen met er groeit en bloeit. 'Mijn bedrijf is niet geldend met het landschap', stelt Vrolijk, 'het is er dienstbaar aan!'

Natuurlijk gedrag, stabielere groei
Zijn zoektocht naar 'natuurlijk gedrag' in de omgang met vee en bodemvruchtbaarheid werd in de praktijk op-sleef bevestigd: alertere koeien en kalveren, door moeder en kind na de geboorte niet van elkaar te scheiden. En een rijzer bodemleven, met meer ruisrassen als gevolg van het gebruik van vaste, strolijke mest in plaats van kunstmest. 'Maar de grootste openbaring is dat je land veel stabielere groeit', vertelt Vrolijk enthousiast. Hij noemt het 'zichtbaar minder gestrest grasland', wat op zijn beurt de welstand van het vee ten goede komt. Dat geldt ook voor het gebruik van biologisch kraachhouw, rante in de slaten en terugvoerdend in het hooi dienen van antibiotica. Een markant teken van dit welbevinden vormen de gehoorde koeien van de koeien op de 'De Klaverhoeve' - er zijn geen ongezonde spanningen, ze hooven elkaar niet voor het hoofd te stoten. 'Het draagt allemaal bij aan een flinke veestapel, die teler in staat is de taak van 'godelogend beheerder' uit te voeren. En als je natuur niet wilt laten vervalden en vervuilen, kun je niet zander', stelt Vrolijk.

Vlees met een verhaal
Aansluiting bij de natuur betekende voor Vrolijk het begin van een doorbraak. Binnen zijn bedrijf, maar ook daarbuiten. Met het project 'Adopter een koe', haalde hij burgers op zijn erf en investeerde het 'adopter-geld' in verduurzaming. Vrolijk speelde zich ook nog anders in de kijker en leerde zich voor het etiket van Campina's 'zuiver zuivel' merk. Maar hoe meer zijn bedrijf de verbinding met de natuur aanging, hoe meer hij merkte dat biologisch-dynamisch boeren maar een eerste stap is. 'Ik wil mijn bedrijf integreren in de natuur en in de rest van de omgeving.' Het gevolg is opnieuw een omslag, radicaler nog dan destijds, die op termijn een punt betekent achter zijn jarenlange merkafzet. Bedachtzaam schetst hij het plaatje dat hem voor ogen staat. Vrolijk wil biologisch vlees gaan produceren en vermarkten en voert daarvoor nu gesprekken met een slager die winkels en horeca bedient. 'We willen samen kijken naar een goede marketingstrategie, waarbij

we het productieproces transparant maken, zodat de consument van begin tot eind weet wat hij eet. Dat betekent ook dat ik de kalveren een vol jaar bij de moeder laat. Het voorkomt de gebruikelijke stress die een onnatuurlijke scheiding - zelfs als die pas na drie maanden plaatsvindt - bij koe en kalf teweegbrengt. En dat heeft tal van voordelen: het is natuurlijker, het is dierenwelzijner en het komt de kwaliteit van het vlees ten goede - allemaal zaken waar de consument vandaag de dag om vraagt. Dit gelooft niet spruiker, maar heeft wel aandacht voor het verhaal dat zijn bijdrake op een eerlijke en natuurlijke manier is geproduceerd.'

Verderstelijk riet

Vrolijk's landerijen vallen deels binnen het regime van agrarisch natuurbeheer (SAN) en deels binnen dat van particulier natuurbeheer (PN). Hij weet zich verpikt bij weidevogelbeheer, botanisch beheer en beheer Nat Veeland, waarin hij kennisde de rabelaar, de rietcruch en het zaai gras met terugvoeren. 'Als je aan natuurbeheer gaat doen, creëer je een functieverandering van je land', zegt Vrolijk. 'Dat geeft beperkingen, maar biedt ook nieuwe kansen. Dus ik vroeg mij af: kan ik staal het realiseren van de verplichte natuurbeheerstellingen nog wel anders doen met dat riet?' En jawel! Het intensieve onderhoud van slootwalen en dijken leerde hem dat afgemaaid en ingedroogd riet en dijkhoof uitermate geschikt zijn voor de verwerking tot stro-vel. Extra voordeel, want stro is schaars, dus duur. 'Maar', gismicht Vrolijk, 'ik kan er ook moer compost van maken die ik vervolgens weer altijd tegen biologisch graan van een collega-akkerbouwer in de buurt'. Een prachtig staaltje van natuur in natura. Het niet vormt daarnaast een natuurlijke bescherming rondom het jonge jongens dat er zich tijdens zijn eerste levensdagen in schuilhoudt... als ze termisite met schrijven van de Noorse wetstuu, die er ook voort!

Natuur als therapie

Voor Vrolijk is er geen weg meer terug. 'De waagen van de natuur zie ik als puur. En die natuur is niet van mij, die is van iedereen', benadrukt hij. 'Ik zie mijzelf als rentmeester die anderen erin laat delen. En dus wil ik de consument betrekken bij wat ik doe.' Ook de zorgvat wij Vrolijk meer problemen, juist in combinatie met natuurbeheer. 'Via Landzijde: bonndelingsorganisatie boeren en zorginstellingen, met ik doen wij aan dag-opvang van ouderen of mensen met een sociale indicatie. We willen toe naar meer cliënten en meer dagen. Het gaat om mensen die praktisch noodt meer bulen komen. Als dat past bij de therapie kunnen ze hier naar hartlust helpen met met sloot- en riekantenbeheer, of het bellen van de ronden. We moeten harder aan de weg timmeren en laten zien dat we er zijn. Dan kunnen instellingen de dagopvang aan ons uitbesteden in plaats van die zelf op poten zetten. Natuurbeheer kan het met handen gebruiken en voor cliënten is het goed om buiten te zijn en nuttig werk te doen onbetrouwbaar. Zo maak je een echt maandelijkse verbinding tussen bedrijf, burger en natuur, die zijn geeft in en aan de dingen. Agrarisch natuurbeheer is de motor voor de start van een bedrijf naar mijn hart!'

Type bedrijf

Biologisch-dynamisch melkveebedrijf; ondernemers: Jan en Annette Vrolijk V.O.F.; 50 ha waarvan 25 eigen grond met ecologische bestemming en 25 ha grond in natuurbeheer onder contract.

Bedrijfstaken

Biologisch-dynamisch melkvee, berekend omslag naar veevee (60 koeien); agrarisch natuurbeheer (beheeren, slootkanten, draapsten, walten, weide-ge); zorg (opvang hulpbehoevende ouderen)

Natuurbeheer omdat...

Zolang de veeveehouderij nog niet koelkend is, moeten we rondkomen van de inkomsten uit natuurbeheer, melkproductie en zorg. Maar ik ben wel bezig mijn al lang gekoelende dinge weer te overzien/ken om landbouw en natuur te verenigen. Ik zie het als mijn taak om de natuur voor burgers te ontsluiten. Agrarisch natuurbeheer is een goed middel. Het is een kwestie van loslaten, want je weet nooit hoe het gaat lopen; de boerster is zo grifig als de natuur zelf.

Knoppen!

De SAN-contracten ga je aan voor zes jaar. Dat is feitelijk veel te kort om er een bodembestanden bedrijfsvoering op te kunnen baseren. De termijn zou moeten worden opgevoerd. Daarnaast zou het mooi zijn als de overheid een herkenbare koppeling maakte tussen de natuurbeheerders en hun biologische productie. Bijvoorbeeld met een keurmerk waarmee zowel dierenwelzijn wordt gemaakt als maatschappelijke betrokkenheid wordt gecommuniceerd.

Tips

- In gaaf een leveringscontract aan, dus je moet er helemaal achter staan.
- Overweeg goed of het idee en de praktijk je bevallen en ga er dan voor.
- Doe wat past bij jou en je omgeving.

'De Klaverhoeve' / Jan en Annette Vrolijk
Oostviede 20
1474 ME OOSTHUIZEN
(0299) 40 12 98
j.vrolijk@klaverhoeve.nl

en de zon wordt er langzaam

Stevig wortelen en regelmatig om je heen kijken

'De waarde van bedrijf en streek gaat het saldo ver te boven!'

Landschap van de 'Kroonjavelen'. Wie er nog nooit is geweest, heeft nog iets te ontdekken. Dat is de mening van Gerard Bugser op Vollenbroek, eigenaar van biologische boerderij 'Het Exoo', nabij het Twentse dorpje Enter. Samen met vrouw, dochter en zoons maakt hij van zijn bedrijf een duurzaam pijnpunt in de tijd. Op zoek naar het natuurlijk evenwicht tussen ecologie en economie deed hij zijn eigen ontdekkingen. 'Wij investeren in wat de tijd en de omgeving van ons vraagt.'

'Wij zijn boer, en dat willen we graag blijven'. Duidelijke taal voor een agrarisch ondernemer. Gerard Bugser op Vollenbroek vindt er geen dokjes om. Wie in de agrarische sector wil overleven, moet wortelen en uitlijnen – letterlijk en figuurlijk. Verknocht aan het bedrijf dat hij in 1972 overnam van zijn vader, houdt Bugser de markt en de tijd scherp in de gaten. Het Exoo is onder zijn beheer in de loop der jaren uitgegroeid tot een biologische medeleverhouderij die zich sterk maakt voor agrarisch natuurbeheer. En daarmee voor de groei van toerisme – in Twente langzamerhand economische factor nummer twee. 'Een kwestie van strategie', benadrukt Bugser. Om direct aan te vullen: 'en flexibiliteit'. Natuurbeheer sliet eigen eisen, maar wat je doet moet passen bij de streek en bij het bedrijf dat je voor ogen hebt.

Levenslang

Bugser begon met een grondoppervlak van 12 ha; nu, in 2007, is de omvang van zijn landerijen bijna verdubbeld: zo'n 60 hectare, met ecologische bestemming. De helft daarvan is eigen grond, de andere helft in pacht van natuurbehoudorganisaties. Bugser koos voor 'levenslang' en legde dat vast met een contract. Het betekent een veeltalige verpochting gedurende dertig jaar, mits hij oerereet conform de eisen. Zijn 'vergoeding' verloop gebiedelijk maar doorgeslacht. In de jaren '70 was er nog geen sprake van een ecologische hoofdstructuur. Maar ook toen al keek Bugser verder dan eigen erf en sloot zich aan bij het Europese landschapsbeleid. Hij ontwierp zijn bedrijf en specialiseerde zich in de intensieve melkveehouderij. Alleenlijk met succes. Maar toen de zelfvoorzieningsgraad was bereikt, betwifelde hij of productie alleen hem zou brengen wat hij wenste: een goedlopende en duurzame bedrijfsvoering. 'Ik zag een kans in de verandering van boerenbedrijf in samenwerking.'

Het kost wat, maar dat hit je ook wat

Na oriëntatie was de keus snel gemaakt: Bugser ging biologisch. Dat bleek deze ondernemer op het lijf geschreven. 'Ik volg de markt op de voet', zegt Bugser, 'om er goed op te kunnen anticiperen'. 'Dat laatste is heel belangrijk. Waagstukken worden houdt economische en ecologische factoren in balans. Daarom is het beter om 'niet te produceren als alle kosten gedeeld zijn'. In plaats van benname van productie zet hij dus in op een hogere koolrijp. Daarbij komt het aan op zorgvuldige afweging. En lief. 'Kijk vooral over de heg', benadrukt hij. 'Soms liggen er kansen waar je ze niet had verwacht'. Zo bedt hij, zelf zijn EKO Holland Melk-op-maal aan aan de hoogste beider en dat betekent vaste afzet bij verwerkers in heel West-Europa, vooral in Engeland. Om de hoge transportkosten te drukken, benaadt hij zich vervolgens op de mogelijkheid om de melk vooraf te laten verpersporen. De verhouding prijs/kwaliteit maakt deze sector kwetsbaar, zo redeneert men op de gangbare markt. Voor Bugser is dat geen raadsel. 'Biologisch boeren houdt een mens positief, vindt hij. 'Ik ben me bewust van de hoge waarde van mijn product.'

We leveren landschap, en de rest

Van de waarde profiteren niet alleen de buitenlandse afnemers. Ook biologische tussenvoeranciers in Nederland, zoals UDEA en de Zaaiers, kennen de producten van Het Exoo. In de Twentse kroon is het variëteitsvies van de 'toete Berthomer' 'bafand en grind' om de goede haai- en braadwafeltjes, vervaardigd door het hogere ('zonder') volgehakte. Maar ook dicht bij huis vinden eigen waar en streekproducten gretig afrek van de boerderijwinkel op het erf. De afzet in binnen- en buitenland is goed voor tweederde van de blootomzet. Het resterende deel komt uit natuurbeheer. Bieren zijn niet alleen goed voor productie, ze 'leveren' ook landschap. Goed natuurbeheer beschermt dat landschap en boerendat daarmee toerisme – en daar speelt de provincie graag op in met speciale pakketten voor agrariërs ('groene en blauwe diensten'). Voor Bugser gaat het daarbij vooral om beheer van akkerranden en plas-dragebieden en het onderhoud van slootwalen en afsluitingen. Bezoekers kunnen, na een smeltelijke koffie/afé, die natuur op eigen hude verkennen. Bugser liet daarvoor speciale wandelpaden aanleggen.

Cultuurhistorie

Agarisch natuurbeheer vraagt om ecologische aanpassing, letten op wat 'natuurlijk' streekgewoonten is. Dat heeft alles te maken met de cultureel-historische ontwikkeling van het gebied en schepet dus verwantschapen-lijkheden. De eerste is wat dat is de streek op je dumpte kent. 'Iemand die niets zinnigs kan zeggen over het verleden, heeft ook niets te zeggen over de toekomst'. Twente kent een gecompliceerde ontlaarsgeschiedenis. Het Exoo ligt hoog in de Reggestreek, waarnaar de naam 'het eiken begroeiende laagte' nog verwijst. In dat gebied van (in de jaaij) over elkaar geschoven klei- en beemlagen wieden hoger en lager gelegen landerijen zich af, gretig gevormd en kleinschalig. De hogere delen kampen met relatieve droogte. De Twentse 'kroonjavelen' lijken de ondernemer dus aan de belling te liggen. Toch betrekt Gerard Bugser het lever van een andere kant. 'Als je geen probleem hebt, heb je pas echt een probleem', zegt hij cryptisch. Het andere woorden: in iedere begrenzing ligt een kans en die moet je leren zien. 'Neem er de tijd voor. Dan kom je er achter wat de beste mogelijkheden zijn in jouw gebied.'

Wonen in een wooberg

Bugser ziet toekomst in de 'natuurlijke ontwikkeling' van zijn bedrijf. Nieuw is de gestructureerde komst van twee 'woobergen' op het terrein – 'hooberg en valkuilenhuus'. Samenwerking met collegeondernemers heeft geleid tot de oprichting van stichting De Reggestreek, inclusief kleinschalige folke, waarna allerlei aanbiedingen en arrangementen te vinden zijn. En er staat meer op stapel. Zo is het de bedoeling dat Het Exoo binnenkort de NOW-status verkrijgt, dat wil zeggen dat het totale bedrijf onder de Natuurschoonwet valt. Dat schepet weer nieuwe fiscale faciliteiten, zoals bijvoorbeeld de omzetting in een familie-BV. Bugser ziet zich graag als 'de man met de pen', daaronder maakt het en maakt hij keuzes: kostenlimiet en kamersbehuut en dienstbaar aan het evenwicht tussen productiviteit en duurzaamheid. 'Ik heb geen mijnpajer te worden, maar wil wel graag iets overdragen aan de volgende generatie.'

Type bedrijf

Biologische veehouderij met enige akkerbouw (granen); intensieve veehouderij (bezoekers, melkvee, legkippen, schape). Ondernemers: Gerard en Annie Bugser op Vollenbroek; 60 ha waarvan 30 ha eigen grond met ecologische bestemming en 30 ha grond in pacht van Staatsbosbeheer en Het Overstapen Landschap.

Bedrijfstakken

Biologisch melk- en vleesvee, en fok-/vleesvarkens; akkerbouw (granen); agrarisch natuurbeheer (akkerranden, wallen, gras-dragebieden, weidewege); recreatie (fonteinbeelden, natuurroutes, arrangementen); winkel (regionale- en eigen producten) en een ontvangstuintje voor groepen.

Natuurbeheer omdat...

'De natuur biedt een meerwaarde en is een perfecte omgeving van ons bedrijf en onze producten. We willen bewust investeren in kwaliteit van de leefomgeving, zowel natuurlijk als cultuurhistorisch, en voorzien in in de behoefte aan rust en ruimte van de medemens. Duurzaamheid is goed. Ik voel me verbonden met dit gebied en het beheeren ervan is een middel tegen ontbering.'

Knelpunt

De reggeving is soms te rigide. Met name als het gaat om de veeltalige maai-actie (15 juni t.j.) j.d.). Dit is het ene jaar te vroeg, en het andere te laat. Denk ook aan de vroege zomers die de laatste tijd meer urance dan uitzondering worden. Duit: laat het moment van maaien over aan de kerner: de boer!

Tips

- Bijf flexibel: meester in wat de tijd vraagt.
- Maak er zelf werk van. Ze begrenzen als kansen. Anticipeer op wat er in je gebied gaande is en wees creatief in het zoeken naar verbinding met je bedrijf.
- De overheid biedt geld – maak er naar vermogen gebruik van en doe passende aanvragen bij provincie en gemeente.
- Overleg met collega's over strategieën en kansen en werk waar mogelijk samen.

in grijze veelkleurige

dampen gesmoord

'Het Exoo' Gerard en Annie Bugser op Vollenbroek
Wandelaarsweg 21
7468 PZ ENTER
(0547) 381 420
hetexoo@hetexoo.nl

Een aboriginal in de Noordoostpolder

en in alle gewesten

'Maatschappelijk verantwoord en economisch rendabel gaan samen.'

Vlak, wêlds en rond – als je middenin de Noordoostpolder staat, vertoont de horizon geen lijn populieren maar minuscule autootjes die aan de rand van je blikveld voorbijschuiven. Het is de plek waar William en Tony Vercaezje hun akkerbouwbedrijf runnen. "Rodenburgh" genaamd, een verwijzing naar het Zeeuwse dorp van Vercaezjes vader, die na de oorlogjaren in de herenver polder neerstreek om er het hoognodige voedsel te produceren. Maar tijden veranderen: niet voedsel maar maatschappelijk verantwoord ondernemen is de drive achter de inspanningen van de huidige boerde-rijbewoners. En daar hoort wat hun betreft het beheer van werelderfgoed Schokland bij.

De huiskavel van de Vercaezjes beslaat 48 hectare en levert aardappelen, uien, bieten, wilgot, wortelen en granen. Daarnaast telt het grondgebied nog eens 70 hectare grasacht natuurruim, waarvan 40 een akkerbouwbestemming heeft met blauwmaanzaad, koozaad, vlas en rogge. Voor zijn bedrijf is Vercaezje aan een coöperatie gebonden, voor het overige levert hij aan de vrije handel. Zijn aardappels verwijnen zo bijvoorbeeld in de zaken van McCain. Een typisch akkerbouwbedrijf, zou je zeggen. Toch is er ook sprake van een: het is Lakeverders vormen de 'remde control' die Vercaezje heeft op de gronden van het voormalige eiland Schokland, dat hij op particuliere basis huurt van Het Flevolandse en waarvoor hij het natuurplan mee mocht invullen. Vercaezje ziet dat als erkenning van zijn rol als beheerder. De boer is een aboriginal als het gaat om de kennis van het natuurlandschap, de grond, de mechanisatie en de middelen die daarvoor moeten worden ingezet.

Kraaien ... van plezier!
Een beetje kunst en vliegwerk is het wel, 'ward', zegt Vercaezje, 'de meeste logische natuurbeheerder is de veeboer. Voor het beheer van die volrijk bloeiende grassanden beschikt de veeboer over betere machines om de verouderde te beschrijven en het maaisel af te voeren – veeboers hebben vil bijvoorbeeld niet. Maar ik vind dat het erbij hoort. Agrarisch ondernemers hebben een rol in de verhoging van de aantrekkelijkheid van het landschap. En in de opstelling ervan. De vrijwilligers van de Vogilvereniging die ik hier tussen mijn borden heb lopen, knaaien van ploeter als ze stalen op schoelers, knivelen en hoedaven. Laatst hebben ze er de uiterst zeldzame borbekjevier waargenomen. Verantwoord natuur en gangbare landbouw zijn een uitstekend duo. Met natuurbeheer verkoop je je gebied, en dus ook je product, aan de burger. Het is een vorm van educatie.'

Op de hoogte blijven
Die educatie brengt Vercaezje ook letterlijk in praktijk. Eens per jaar geeft hij een lezing aan de Christelijke Agrarische Hogeschool Dordrecht over wat hij doet. Met name om aan te geven dat het kan. 'Noem het hulkeul of niet, natuurbeheer naast je primaire productietak is een manier om op een andere manier naar jezelf en je omgeving te kijken, iedere ondernemer moet op de hoogte zijn van de af dan niet opgezigde natuurplannen in zijn gebied en daar iets mee doen. Het is een bijkomstigheid die je op nieuwe ideeën brengt en nieuwe business genereert.' Regimint gaat hij met zijn studenten de boer op om te laten zien hoe je natuur ten nutte kunt maken. 'Maar', stelt Vercaezje ferm, 'als je jonge mensen voor agrarisch natuurbeheer over de streep

wil halen, moet je ook garanties kunnen geven. Ik stoot een zesjarig SAM-contract af, maar tussentijds werd het beheersbedrag onderuit gehaald. Dit deed McCain met m'n aardappels ook. De educatie is soms dus ook een leze aan het adres van de beleidsmakers! Kijk, ik hoef er niet van te leven, maar wil er wel een staverfje aan over houden.'

Van het een komt het ander
Voor Vercaezje is ondernemen kunnen zien en daarmee aan de slag gaan: 'Alles wat je start, krijgt verzelf en de dent Domeinen, dacht ik bij mezelf.' 'Het moet wel gik gaan wil op de zware grond geen tarwe kunnen groeien.' In het toon als een van de eersten een plan ingediend bij Staatsbeheer om er grond te pachten en te gaan experimenteren. Het eerste jaar dat ik er aan het werk was, zag ik hoeveel mensen er wardeden. Ze zijn geïnteresseerd in wat je doet. Daar niet mee praten, betekent slechte pr. Voor hun ben ik de kenner met inside-informatie over de geschiedenis van de bodem. Op een gegeven moment zei ik tegen mijn vrouw: 'Niet je wat? Ik ga rondreiden doen.' We hebben een A&E opgezet en zijn uiteindelijk met de gebiedspartners om de tafel gaan zitten: Gemeente, Het Flevolandse, de Vereniging van Naaften van Schokland enzovoorts, iedereen was lazend enthousiast. We hebben wandelpaden en bewegwijzering aangelegd, folders gemaakt en regionale kranten benoemd. Iedere eerste en derde zaterdag van de maand hebben we met een boerenkar vol bezoekers op balen stro het eiland rond. Van het een komt het ander. Als er steeds meer mensen op af komen, moet je gaan professionaliseren. Zorgen voor een veiliger vorm van transport, voor meer aantleding en entertainent. Invloeds hebben we 15 pijlen in dienst, in kleedrecht gesleken veldverhuurders en op groepen gericht vervoer. Vorig jaar lielden we 13.500 bezoekers. We draaien nu geheel zelfstandig en meer dan kostendekkend.'

Invakken of uitpakken?
De 'Scholker Momenten' en met name de samenwerking tussen partijen zijn een mooi voorbeeld hoe plaatselijke ontwikkeling en gebiedsgericht beleid elkaar vooral kunnen helpen. En Vercaezje heeft nog meer pijlen op zijn boog. Hij wil alle ontgane boeren, samen goed voor zijn 1000 hectare, samenbrengen in een VeredelfgdeVereniging die op een maatschappelijk en economisch verantwoord basis gaat zorgdragen voor het gebied. 'Iedere ondernemer wil zijn bedrijf in stand houden en gewoon de beste zijn. Voor een agrarisch ondernemer is natuur daar een onlosmakelijk onderdeel van. Je kunt niet op je eigen erf en in de anonimiteit blijven hangen: je moet je laten zien en horen als natuurlijke partners in een land waarin we per stekende meter zoeken naar de balans tussen natuur en cultuur. De agrarisch ondernemer van vandaag en morgen moet het gewón gaan vinden om naast zijn combinies en tractors ook rijkstellu's en touwbusen in te zetten – als het gebied het toelaat, zijn ambitie hem daartoe uitdaagt en de samenwerking dat vraagt. Als je niet uitpakt, kun je wel inpakken!'

Type bedrijf
Maatschappelijk verantwoord, met in totaal 120 hectare, waarvan 95 ha akkerbouw en 25 ha grasland, 20 jaarbezoekers.

Bedrijfstakken
Akkerbouwbedrijf en cultuur/natuureducatie, groepsonderwijs en vertellingen op Schokland, 13.500 bezoekers en 350 rondleidingen per jaar.

Natuurbeheer omdat ...
'Ik vind dat natuur een gedeelde verantwoordelijkheid is van boeren, burgers en overheden. Je productieomgeving maakt deel uit van een groter gebied. De combinatie van productie, natuurbeheer en educatie maakt het maatschappelijk sterk. Als je iets voor een ander tot leven kunt brengen, leeft het ook meer voor jezelf mee. Dan hou je er bij in. Het is geen wereldonderdommeling, maar wel leuk om erbij te doen. Het houdt je scherp en verleidt je tot nieuwe dingen en nieuwe dimensies aan je onderneming.'

Knelpunt?
• Een knelpunt zit 'm in de beheerspakketten. SAM luidt soms een afwijking voor sancties en dat maakt het lastig om in de praktijk uit de wettelijke kaders.
• Als je de landbouw wilt liberaliseren en de vrije markt op wilt, dan moet er anders worden getrouweerd. Nu houden natuurorganisaties en landbouwondernemers hun hand op bij het gebiedsbeheer.
• Sommige provincies, waaronder Flevoland, bieden geen ruimte meer voor uitbreiding in de SAM-regeling.

Tips
• Het is belangrijk om goede bestuurlijke verhoudingen te realiseren in het gebied waar je zit. Zorg voor een vertrouwensrelatie tussen gebiedspartijen. Dat wil zeggen: ken elkaar, doelstellingen en hou daar rekening mee.
• Zorg dat je leert hoe je dingen moet afhandelen, dat is een vak apart.

Akkerbouwbedrijf 'Rodenburgh' / William en Tony Vercaezje
Kant Doornweg 32
8309 PB TOLLEBEEK
(0527) 651.12
www.natuur@schokland.nl

wordt de stem van het water

Ook zin in agrarisch natuurbeheer?

De ondernemers die hier aan het woord kwamen, hebben allemaal de keuze gemaakt hun bedrijfsvoering in te richten op en te passen op de natuur van waaruit ze opereren. Ze doen dat conform hun eigen keuzes en mogelijkheden. En vanuit verschillende motivaties, die deels vanuit een economisch belang, deels vanuit een maatschappelijk en persoonlijk belang zijn ingegeven. Passie en gevoel van (eigen)waarde zijn daarin belangrijke factoren, evenals het leggen van nieuwe verbanden tussen boerenland en ommeland. Hoe dat in elk van die gevallen heeft uitgepakt, hebt u kunnen lezen.

Als de verhalen van de collega's in deze brochure u aanspreken, dan zijn er verschillende mogelijkheden om je wider op (agrarisch) natuurbeheer te oriënteren. En dingen die u vooral moed welen om te kunnen bepalen of het iets voor u is. Hieronder volgen er een paar.

Waarom agrarisch natuurbeheer?

Agarisch natuurbeheer biedt ondernemers een kans om hun bedrijfsvoering een tweede basis te bieden en van daaruit te komen tot verbreding van activiteiten. Naast de vergoedingen voor het beheer, geeft de component 'natuur en landschap' (in combinatie met landbouw) mogelijkheden voor inkomsten uit nieuwe activiteiten: educatie, recreatie, zorg of andere creatieve vormen die 'vermarkt' kunnen worden als product.

Opbrengsten

De opbrengsten van natuurbeheer zijn zowel materieel als immaterieel. Het eerste in de vorm van (overheid) subsidies en provinciale en/of gemeentelijke vergoedingen. Of door bijdragen 'in natura' zoals de aanleg van landschapsstructuren. Daarnaast kun je dankzij de toetsing van natuur aan je (primaire) bedrijfstak nieuwe inkomsten genereren door de natuur 'tot waarde' te maken (zie boven). Weliswaar gaat natuurbeheer soms ten koste van opbrengst (per ha, hiernaop zijn de vergoedingen gebaseerd), maar het levert ook besparingen op. Het aanleggen van een akkerand kost productiegrond, maar de terugkeer van natuurlijke vijanden van plaaginsecten, betekent minder hoeven uitgeven aan bestrijdingsmiddelen. Immaterieel winst is de terugkeer van biodiversiteit en een verbinding tussen wat je doet en de omgeving waarin je dat doet – zowel qua natuur als omringende samenleving.

Kansenscanner

Om te ontdekken of deze vorm van ondernemen past bij u, uw onderneming, en uw omgeving kunt u gebruik maken van de 'Kansenscanner', een uitgave van Wageningen UR en partners. Aan de hand van een vragenlijst wordt per geval helder wat u kunt doen om zowel bedrijfsvoering als inkomsten te verbreden. Daarnaast biedt de 'Kansenscanner' in vogelvlucht, en met praktijkvoorbeelden, praktische informatie over de verschillende verbredingsvarianten.

Subsidies (agrarisch) natuurbeheer

Voor (agrarisch) natuurbeheer zijn subsidies te verkrijgen vanuit het ministerie van LNV. Via twee websites kun je daarvoor terecht: kijk op www.minilnv.nl voor informatie over wet- en regelgeving, en op www.hefinvoket.nl voor een download van de brochure over de subsidieaanvraagregeling voor natuurbeheer en bijbehorende beheerspakketten (SAN).

Soorten beheer

Ondernemers die kiezen voor agrarisch natuurbeheer doen dat op vrijwillige basis en gaan in het SAN-systeem een contract aan van (vooralsnog) zes jaar. Althankelijk van omgeving, tijd en mogelijkheden kun je kiezen uit verschillende beheerspakketten. Soortenbeheer (bijvoorbeeld weidevogel, dassen, boornikkers), Beheer landschapsstructuren (erfplantingen, poelen), Perceelbeheer en perceelrandenbeheer (botanische bloemen en tuanranden) en Waterkantbeel en -kwaliteitsbeheer (doorkanten, plas- en drasgebieden).

Kennis en vaardigheden

Bij Landschapsbeheer Nederland kunt u cursussen volgen over natuurbeheer. Verschillende landschapsstypes vragen om andere vormen van beheer (vergelijk plabde – of veemaiselandschap). En ook enige kennis van de bijbehorende soorten in flora en fauna is noodzakelijk. Eensporbeeld over hoe je moet sporen en hoe je optimale habitatcondities creëert. Hier is ook het Handboek Agrarisch Natuurbeheer te bestellen, met een overzicht van de verschillende beheermaatregelen.

Partners in natuurbeheer

Steeds vaker is er sprake van samenwerking en afstemming tussen ondernemers en natuur(beschermings)organisaties. De overtuigers aan deze brochure slaan klaar om met ondernemers in gesprek te treden en ze te adviseren over de mogelijkheden of precedenten. Vereniging van Natuurmonumenten, Natuurlijk Platteland Nederland en Stichting Vrienden van het Platteland. Natuurlijk kunt u ook terecht bij de verschillende Landschapsorganisaties in uw eigen omgeving.

Landschap roept emotie op. Daar kun je iets mee.

De winst van agrarisch natuurbeheer is dat het boeren een extra inkomstenbron kan opleveren en burgers snauwer bereikt bij de instandhouding van het platteland, aldus Remko van Harmelen, marketingcommunicatie man bij Stichting Vrienden van het Platteland. De stichting heeft tot doel een brug te slaan tussen boeren en burgers. "Vanaf die functie merken we dat de betrokkenheid van burgers en bedrijven bij het onderhoud van het landschap steeds groter wordt", stelt hij. "De uitdaging is om op creatieve wijze deze betrokkenheid concreet te maken. Dit kan door bijvoorbeeld op vrijwillige basis beheersactiviteiten uit te laten voeren door bedrijven en particulieren. En zijn overige mogelijkheden. Het is de kunst om ze te zien en aan te pakken."

Platteland Impuls

Sociaal en boeren bij agrarisch natuur te bekijken en te prikkelen tot vernieuwing zijn ze gestart met het project Platteland Impuls, dat nu in volle gang is. Agrarisch zijn de beheerders van de natuur op het platteland. Steeds meer boeren zien de meerwaarde van agrarisch natuurbeheer voor de variatie aan planten en diersoorten. Maar misschien nog wel belangrijker: voor de aantrekkelijkheid van een gebied. Door agrarisch natuurbeheer wordt het landschap aantrekkelijker en daar komt de consumpt op af", zegt van Harmelen. "De kunst is om in het voozie te krijgen hoe we dat aantrekkelijke landschap kunnen creëren in productie. Het boeren realiseren zich nog onvoldoende dat natuur – en dus niet alleen natuurbeheer – hen iets kan opleveren. Wij stimuleren agrarisch ondernemers door hun andere te leren kijken naar het gebied waarin ze leven en werken. Landschap roept emotie op. In de wereld van de marketing heet emotie grip op. Landschapsfondsen en andere financieringsvormen zijn tactisch en in ontwikkeling. Ze ondersteunen initiatieven die nieuwe combinaties mogelijk maken tussen productieplatteland en plattelandconsumptie – het gebouwen en de beleving ervan door de consument."

De ondernemers die zich hier presenteren hebben geleerd hun vraag te vertaalen van 'wat hebben we te bieden?' naar 'wat' 'wat de markt?'

Remko van Harmelen, Stichting Vrienden van het Platteland.

De inpasbaarheid voorbij

"Wat gaat om agrarisch natuurbeheer zijn we nog maar halverwege", aldus Raaf Pleune, akteur landselijk gebied bij Vereniging Natuurmonumenten. "Weliswaar hebben we inmiddels tentallen boeren op onze terreinen, en nog eens honderden die land van ons in pacht hebben, maar het kan effectiever". Agrarisch natuurbeheer opkopen is meer dan alleen een akkerand inrichten, het vraagt om een bewuste keuze. Maak je die niet, dan blijft het 'grommel in de marge', stelt Pleune. "Nog te vaak zien we dat boeren natuur massaal in hun bedrijfsvoering, in plaats dat ze die aanpassen en uitbreiden. En dat is jammer. Voor de natuur, die dan zeer lokal en geïsoleerd in stand gehouden wordt. En voor de boer, die rendement uit verdediging mist. We moeten toe naar een gebiedsapproach waarin natuurorganisaties en boeren, onder leiding van een gebiedsconsulent, om de baai gaan. We hebben het dan in ieder geval over horizontaal-zoeken factoren opzeggende nationale landschappen. Hier zie ik ook een rol voor agrarische koepelorganisaties. In het gezamenlijk overleg kunnen zowel beheersvoedingen als beheersregimes worden afgestemd op het gebied en fasebeelden worden gemaakt."

Nieuwe functionaliteiten

Voor Natuurmonumenten, en Pleune, is het belangrijk dat de boer daadwerkelijk boer blijft, maar ook meer en meer ondernemer wordt, die kansen ziet en ertof. Denk aan 'boerenrisico's' waar bedrijven jaaroud een dagdeel per week meedraaien. Maar ook aan andere vormen van inkomsten, zoals zorg en recreatie. "Het gaat om nieuwe functionaliteiten die daarbij agrarisch natuurbeheer kunnen worden aangebracht. Het om een koel als decoratie in het landschap, maar als integraal onderdeel van een economisch en maatschappelijk verantwoord bedrijfssysteem. Boeren kunnen veel meer profiteren van de natuur in de buurt van hun bedrijf."

"In de breedte moet het kwartje nog vallen dat meewerken aan waterpolderbeheer, emissieverlaging of extensivering ook een nieuwe economische impuls voor je eigen bedrijfsvoering kan betekenen. De boeren uit deze brochure illustreren hoe dat hun is gelukt."

Raaf Pleune, Vereniging Natuurmonumenten

Van ideologie naar betrokken business

"Boeren zijn genetisch belast met een positieve zorg voor natuur en landschap", is de overtuiging van Teunis Jacob Sloot, voorzitter van Natuurlijk Platteland Nederland. "Dat kun je stimuleren, bijtunen of fuseren. De kunst is om met alle betrokkenen – boeren, natuurorganisaties en burgers – een klimaat te creëren waarin mensen tot nieuwe ideeën komen voor een multifunctioneel platteland. De boer wordt daarin naast voedselproducent ook gastheer, zorgfaciliteerder, praktijkdocent en natuurbeheerder. We staan nog maar aan het begin, maar de beweging is helder". Als koepel van agrarische natuurverenigingen is Natuurlijk Platteland Nederland onder meer partij in het verder ontwikkelen en verbreden van agrarisch natuurbeheer behoud van weidevogel, authentieke landschapsstructuren en de vraag: welke mogelijkheden biedt wijk gebied proces?"

Open en onbevangen doorgaan

Sloot vindt dat er al een duidelijke kentering merkbaar is in het denken over agrarisch natuurbeheer. "Wat je ziet is dat boeren die er ook mee beginnen, de pioniers, dat deden vanuit een ideologie over de leefbaarheid van het platteland. Nu zie je steeds vaker een zakelijke benadering, waarin ook de beloning van dat land door anderen wordt meegenomen. Men wil de burger enthousiast betrekken bij het beerebedrijf. Of het nu gaat om een koeienbalsemplant, of over de continuïteit van het bedrijf, natuurbeheer wordt gezien als een factor die perspectief biedt. Agrarisch ondernemers stellen zich met een toegankelijk erf steeds vaker open voor invloeden vanuit de samenleving. En ze zijn in toenemende mate dat agrarische natuurverenigingen mede initiatiefnemers zijn om verbreding verder te organiseren en stimuleren."

"Kenmerkend voor de activiteiten van de ondernemers in deze brochure is dat zij zich niet hebben laten leiden door bedringtonen maar kansen tot ontwikkeling hebben gebract."

Teunis Jacob Sloot, Natuurlijk Platteland Nederland

met zijn eeuwige rampen

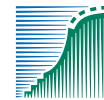
gevreesd en gehoord.

Colofon

Deze brochure is een uitgave van Wageningen UR, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, in samenwerking met Vereniging van Natuurmonumenten ('s Graveland), Stichting Vrienden van het Platteland (Wageningen) en Natuurlijk Platteland Nederland (Haarlem). De brochure 'Natuur als erfgoed' is één van de door Waardewerken geprioriteerde initiatieven. Waardewerken is een innovatienetwerk van 20 pioniers op het gebied van multifunctionele landbouw. Waardewerken is onderdeel van het onderzoeksprogramma 'Systeeminnovatie multifunctionele bedrijfssystemen' (BO-0-007), dat wordt gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Concept: Wageningen UR, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving
Projectleiding: Abco de Buck (Abco.deBuck@WUR.NL), Andries Visser en Gerard Migchels
Tekst: Rondom Communicatie, Mieke Vuijk (i.s.m. Coosje Haan)
Vormgeving: Cartoonkantoor, Emiel Geerdink
Fotografie: Skylark Producties, Philip Friskorn
Drukwerk: Van Amerongen Drukkerij
Gedicht: Denkend aan Holland (Hendrik Marsman, 1936)

waardewerken

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

Vrienden van het
Platteland

DEPARTIEK NATUUR- EN LANDSCHAPSBEDRIEF
NATUURLIJK PLATTELAND

